

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ВНУТРІШНЯ ФОРМА ВЕРБАЛІЗАТОРІВ МОРАЛЬНО-
ЕТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СЕМАНТИКО-
КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0358-а
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.04 Германські мови
та літератури (переклад включно)
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Лиско Анастасія Сергіївна

Керівник к. філол. н., доц. Веремчук Е. О.

Рецензент к. філол. н., доц. Шевчук О. В.

Запоріжжя – 2020

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Веремчук Е. О., к. ф. н., доц.		
Розділ 1	Веремчук Е. О., к. ф. н., доц.		
Розділ 2	Веремчук Е. О., к. ф. н., доц.		
Висновки	Веремчук Е. О., к. ф. н., доц.		

6. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	жовтень 2019	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	грудень 2019	виконано
3	Написання вступу	лютий 2019	виконано
4	Написання теоретичного розділу	квітень 2019	виконано
5	Написання практичного розділу	вересень 2019	виконано
6	Формулювання висновків	листопад 2019	виконано
7	Проходження нормоконтролю	січень 2020	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	січень 2020	виконано
9	Захист	січень 2020	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант _____

Керівник роботи _____

Е. О. Веремчук

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____

М. В. Залужна

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 78 сторінок, 74 джерела

Об'єкт дослідження: фразеологічні одиниці у рекламних текстах.

Мета роботи: встановлення особливостей внутрішньої форми вербалізаторів базових етичних категорій англійськомовної концептуальної картини світу.

Теоретико-методологічні засади: наукові роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема теорія лінгвоконцептуального аналізу (Дж. Лакофф, З. Д. Попова, Й. А. Стернін, О. С. Кубрякова, О. П. Воробйова) теорія картин світу (С. Г. Воркачев, Л. Вайсгерер), теорія семантико-когнітивного аналізу (В. Еванс, Дж. Лакофф, В. І. Карасик, О. С. Кубрякова, В. А. Маслова)

Отримані результати: Дослідження внутрішньої форми здійснюється шляхом проведення семантико-когнітивного аналізу, що передбачає побудову номінативного поля концепту, аналіз та опис семантики мовних засобів, що входять у його номінативне поле, когнітивну інтерпретацію результатів опису семантики мовних засобів, тобто виявлення когнітивних ознак, що формують концепт, як ментальну одиницю. Семантико-когнітивний підхід використовує когнітивні дані для пояснення семантичних процесів, які ведуть до формування лексико-семантичних варіантів лексем, що вербалізують концепт. Отримані когнітивні результати використовуються для пояснення співвідношення окремих значень в інтенціоналах вербалізаторів. Такий аналіз дозволяє роз'яснити, як та чому саме розвивалися ті, чи інші ЛСВ, якими були передумови розвитку цих семем, та як нові лексико-семантичні варіанти співвідносяться у свідомості людини із уже існуючими.

Ключові слова: вербалізатор, внутрішня форма, етимологія, етична категорія, когнітивна диференційна ознака.

ВСТУП

Сучасне мовознавство все частіше звертається до проблем зв'язку мови та мислення, досліджуючи при цьому принципи категоризації та класифікації, що лягають в основу концептуалізації дійсності. У цьому сенсі все частіше у фокус лінгвістичних досліджень потрапляють питання етимології та внутрішньої форми лексичних одиниць, що вербалізують певні концепти. Наукові розвідки такого типу дають змогу простежити зв'язок між окремими фрагментами концептуальної картини світу через семантичні трансформації лексичних одиниць, що їх вербалізують. Це в свою чергу висвітлює неперервність семантико-концептуального континууму.

Питання мовної та концептуальної картини світу та їх кореляції порушується у наукових працях [Урысон 1999; Якимович 2007; Яковлева 2003] Дослідження такого типу виконують переважним чином у контексті семантико-когнітивного підходу, що дозволяє на сонові аналізу семантики досліджуваних одиниць виділити когнітивні диференційні ознаки вербалізованих концептів.

Семантико-когнітивний підхід до вивчення взаємодії мови і мислення розробляється в роботах американських (Ф. Джонсон-Лерд, Д. Румелхарт, Дж. Фауконьєр, Ч. Філлмор), англійських (Л. Талмі), німецьких (Ф. Унгерер, Г. Шмід), іспанських (К. Васкес, І. Інчаурралде, Х. Куенка, Р. Мендоса, Х. Сіфуентес, М. Х. Хілферті), (М. Болдирєв, В. Карасик, О. Кубрякова, З. Попова, Г. Слишкін, Й. Стернин), українських (О. Кагановська, А. Приходько, О. Снітко), польських (А. Грачко, Г. А. Клепарський А. КочманГаладій, П. Сімбаліста) та інших вчених, що присвячені когнітивній семантиці.

Картина світу включає в себе велику кількість концептуалізованих фрагментів дійсності, окремими з яких є етичні категорії, як сукупність концептуалізованих уявлень стосовно того, що треба, а що не треба робити

людині. Такими фрагментами виступають етичні концепти, сукупність яких становить лінгвоетичну картину світу. Дослідженню етичних категорій присвячена велика кількість робіт [Панченко 2014; Онищак 2015; Тофтул 2006]. Однак, на сьогоднішній день у вітчизняній науці немає робіт, які б детально висвітлювали внутрішню форму англійськомовних базових етичних категорій шляхом етимологічного аналізу їх основних вербалізаторів.

Таким чином, **актуальність** роботи зумовлена з одного боку важливим місцем етичних категорій у англійськомовній концептосфері, а з іншого недостатнім ступенем висвітлення внутрішньої форми їх вербалізаторів.

Наукова новизна поданої роботи полягає у проведеному комплексному семантико-етимологічному аналізі, що дозволило вперше встановити внутрішню форму базових етичних категорій англійськомовної концептосфери.

Метою дослідження є встановлення особливостей внутрішньої форми вербалізаторів базових етичних категорій англійськомовної концептуальної картини світу. Відповідно до задекларованої мети вбачається за необхідне реалізувати наступні **завдання**:

- систематизувати теоретичну інформацію стосовно питань внутрішньої форми слова, картини світу та концептуального аналізу;
- описати методiku семантико-когнітивного аналізу лексичних одиниць;
- схарактеризувати лінгвофілософські підвалини щодо аналізу лінгвоетичних категорій;
- встановити вербалізатори аналізованих етичних категорій;
- провести етимологічний аналіз відібраних лексем;
- висвітлити когнітивні диференційні ознаки аналізованих етичних концептів.

Об'єктом дослідження виступають ключові етичні категорії англійськомовної картини світу, а **предметом** дослідження стала їх внутрішня форма.

Матеріалом дослідження стали одиниці, відібрані з лексикографічних джерел, зокрема тлумачних словників та тезаурусів англійської мови.

Теоретико-методологічною базою дослідження виступають роботи провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема теорія лінгвоконцептуального аналізу (Дж. Лакофф, З. Д. Попова, Й. А. Стернін, О. С. Кубрякова, О. П. Воробйова) теорія картин світу (С. Г. Воркачев, Л. Вайсгерер), теорія семантико-когнітивного аналізу (В. Еванс, Дж. Лакофф, В. І. Карасик, О. С. Кубрякова, В. А. Маслова)

У науковій роботі було використано як загальнонаукові так і лінгвістичні **методи** дослідження. Так, зокрема, серед загальнонаукових методів слід виділити метод узагальнення та систематизації, метод дедукції та індукції, метод аналізу та синтезу. До лінгвістичних методів належать метод аналізу словникових дефініцій (виявлення семантики аналізованих одиниць), етимологічний аналіз (висвітлення внутрішньою форми), метод семантико-когнітивного аналізу (для висвітлення семантичних трансформаторів вербалізаторів концептів), концептуальний аналіз (виділення когнітивних диференційних ознак, що вербалізуються аналізованими одиницями).

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування її результатів під час практичних занять а також семінарських занять з лексикології та спецкурсу з лінгвокогнітивістики та лінгвофілософії.

Логіка дослідження передбачає наступну структуру роботи: вступ, два розділи, висновки та список використаних джерел. У вступі подано інтродукцію до проблематики та окреслено об'єкт предмет та завдання дослідження. У першому розділі узагальнено та систематизовано матеріал стосовно дослідження внутрішньої форми лексичних одиниць, теорії картин

світу, алгоритмів семантико-когнітивного аналізу та основних поглядів стосовно базових етичних концептів.

У другому розділі висвітлено власне внутрішню форму основних вербалізаторів аналізованих концептів, здійснено етимологічний, семантико-когнітивний та лінгвоконцептуальний аналіз а також виділено когнітивні диференційні ознаки аналізованих концептів. У висновках подані основні результати проведеного дослідження.

Загальна кількість сторінок у роботі 75, список використаної літератури нараховує 75 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ФОРМИ ОДИНИЦЬ У КОНТЕКСТІ СЕМАНТИКО- КОГНІТИВНОГО ПІДХОДУ

1.1 Роль внутрішньої форми слова у контексті лінгвістичних дослідженнях

1.1.1 Філософське осмислення поняття «внутрішня форма слова». Питання етимологічних досліджень має досить давню наукову історію [Голянич 2007; Клименко 1984; Кочерган 2006; Лосев 2013; Пирогов 2003; Снитко 1990].

Зокрема, явище, яке сьогодні ми називаємо внутрішня форма слова ВФ і усвідомлюємо його як першооснову найменування, давні вчення намагалися ув'язати з пошуком першопричини буття та Універсуму в різних поняттєво-концептуальних визначеннях. Так, в Упанішадах оперують поняттям брахман, що тлумачиться як абсолютний початок. У буддійському вченні про природу речей йдеться про елементи дхарми, які становлять основу речовини, з якої зроблений світ [Голянич 2007, с. 11]. Представники даосизму також виділили окрему категорію дао — вічне й незмінне начало, загальний абсолют, у невизначеності якого заховано сутність речей. Крім того, це й першооснова найвищого взаємного порозуміння людей. Відомий філософ конфуціанець Іто Дзинсай (1627–1705) писав: «Міті (дао) – це ніби шлях, по якому відбувається спілкування людей між собою. Це є також причиною взаємодії усіх речей. Загальне ім'я цьому – дао» [Манакин 2004, с.152].

О. Ф. Лосев, вивчаючи поняття «вираження», запропоноване Аристотелем, відзначав, що в античній естетиці була поширена теорія діалектичного синтезу внутрішнього та зовнішнього. За нею усе матеріальне

несе на собі відбиток «внутрішнього» (життя) [Лосев 1982 с. 91–92]. У творах Аристотеля такі категорії невід’ємно пов’язані з терміном «ентелехія» (entelecheia), що вживається для позначення тотожності зовнішнього та внутрішнього, тобто матерії та форми. Аристотель у своїх роботах використовував термін ейдос «ідея» та ставив знак тотожності між ним та матерією. Філософ пояснював це тим, що матерія без ейдоса є тільки абстрактною можливістю існування чогось. У той же час ейдос без матерії є лише розумовим (логічним) принципом, який не має ніякого конкретного вираження [Лосев 1982 с. 91–92]. Отже, вони (ейдос та матерія), можуть існувати у своїй нерозривній спільності, симбіозі.

Поняття «внутрішня форма» вперше з’являється в «Енеадах» грецького філософа Плотіна, що був засновником неоплатонізму. Так само, як і Аристотель, Плотін вживав цей термін, говорячи про внутрішню структуру твору мистецтва та вияву духовного змісту індивіда (Откупщиков 2005, с. 83). Інтерес до «першослова» також виявляли Гомер, Гесіод, Геракліт, Платон, Варрон, Августин та ін. Їхні праці відбивають в основному філософське і загальнонаукове сприйняття дійсності. Проблема внутрішнього виступала для них «основою конструктивно-логічного осягнення речі, виявлення онтологічної природи якої залежало від філософської системи» (Голянич 2007, с. 8) Проте саме ці давні філософські доробки стали основою для подальшого розвитку категорій внутрішнього / зовнішнього та їх поступового переміщення у сферу філософії мови і власне лінгвістики.

Крім античних мислителів, до питання внутрішньої форми слова підходив і Конфуцій, який вважав, що назва нерозривно пов’язана з предметом навколишнього світу і повинна відбивати його характерні особливості, бо тільки в такому разі можна говорити про правильність імен. Внутрішня форма розглядалась і представниками давньоіндійської граматичної школи. Вони стверджували, що усі предмети та явища породжуються спочатку у формі слова, а думка та всі знання тісно поєднані з лексичною одиницею [Клименко 1984, с. 10].

Завершуючи стислий екскурс питання про ВФ слова крізь призму філософії давнини, зазначимо, що найбільш продуктивною для сьогодення лишається тлумачення цього поняття Платоном. У своїй праці «Кратил» він зазначає, що слово, крім свого значення і звукової форми, має ще одну характерну особливість – «ідею, образ слова», завдяки якому немає потреби відтворювати всі риси, характерні предметів, щоб одержати образ. Він (образ) може через деякий час затемнюватись [Манакін 2011]. Це призводить до втрати словом своїх функцій зображення.

Філософ також розділяв слова на первинні та вторинні (аналогічно до слів-основ та похідних), причому давав зрозуміти, що пояснити внутрішню форму первинних слів неможливо. Але ж найголовніше – це те, що феномен ВФ слова співвідноситься з платонівською «ідеєю ідей». Сутність її полягає в тому, що вона знаходиться в певному трансцендентальному бутті, а тому не може бути повністю зрозуміла людині. Оперуючи сучасними категоріями, можемо говорити, очевидно, про рівень ноосферичної організації інформаційно-змістового континууму людства та Універсуму, що також є складником трансцендентального, або ж метафізичного, буття [Манакін 2011]. Таким чином, проведений аналіз дозволяє пересвідчитись, що ідеї про внутрішній образ лексичних одиниць, які існують у мові осмислюється з давніх пір і є важливою складовою філософських концепцій різних епох та народів.

1.1.2 Внутрішня форма слова у контексті сучасного мовознавства. Словосполучення внутрішня форма започатковано від перекладу терміна німецького філолога В. Гумбольдта *innere Sprachform*. В. Гумбольдт розрізняє зовнішню й внутрішню форми мови, під останньою він має на увазі свого роду свідчення «духу народу», який покладено в її будову [Гумбольдт 1985, с. 12].

Базовим постулатом його вчення є те, що мова є світом, який лежить між зовнішніми явищами та людиною [Гумбольдт 1984, с. 13]. Мова – це «проміжна реальність», що інформує не про те, як називаються предмети, а про те, як «вони нам надані» [Гумбольдт 1984, с. 11]. У ХХ ст. мову як проміжний світ між людиною та дійсністю розглядають Гайдегер, Рассел та ін. За Гумбольдтом, мова – це інтелектуальний інстинкт [Гумбольдт 1984, с. 8]. Саме тому відома теза вченого про єдність (і навіть тотожність) мови та мислення передбачає активну роль першої в процесі перетворення світу на думки за допомогою мови. Сучасні нейролінгвістичні школи схиляються до думки, що мова не просто виконує мислетворчу функцію, а є певною функцією мозку, окремою нейронною програмою, що скеровує діяльність людського мозку.

Положення Гумбольдта, які підтверджуються сучасними розвідками вчених, виявляють, таким чином, глибинні лінгвокогнітивні та нейролінгвістичні чинники різноманітності мовних картин світу та особливостей внутрішньої форми слів різних мов. Незважаючи на належність до єдиної загальнолюдської мови (єдиного когнітивно-семантичного континууму), кожна мова пояснює світ по-різному [Манакін 2013, с. 22]. Іноді повністю протилежно, іноді лише зі зміщенням акцентів до певної сфери, але завжди по-різному. Мову можна розглядати як засіб дати відповідь на те, що таке світ, адже «вивчення мов світу – всесвітня історія думок та почуттів людства» [Гумбольдт 1984, с. 27].

О. О. Потебня продовжив ідеї В. Гумбольдта і розглядав мову як активний процес, що пояснює ставлення людини до оточуючого світу. На його погляд це можливо за рахунок зв'язку мови й думки – пізнання дійсності, яке реалізується через слово – одиницю мови, що складається із звукової частини, внутрішньої форми (ВФ) й значення [Потебня 1976, с. 340]. У працях ученого немає єдиного визначення ВФС, а представлено майже п'ятдесят назв на позначення цього поняття. Серед них – найближче *етимологічне значення, власне значення слова, власний зміст слова, представлення, зміст образу, одна*

з ознак, яка домінує над іншими, знак, знак знака, символ відомого змісту, образ образу, єдиний об'єктивний зміст слова, знак значення, внутрішній знак значення.

Однак найбільш часто вчений називав внутрішню форму образом образу [Потебня 1996, с. 130]. На думку вченого, ВФ не відбиває сукупності, єдності багатьох різних ознак денотата, а лише одну з них, ту, що інтегрує образ, репрезентує його в слові. Вибір та фіксація ознаки найменування можливі лише завдяки здатності людини до мовної свідомості або до так званого лінгвокреативного мислення. Цей тип мислення забезпечує зв'язок концептуальної картини світу, у формуванні якої беруть участь і невербальні типи мислення, з мовною.

Показово, що внутрішня форма розуміється вченим не лише як елемент пам'яті мови через збереження ознаки об'єкта, але і як схема взаємодії з ним [Кубрякова 2004, с. 366]. «Внутрішня форма слова є відношенням змісту думки до свідомості; вона показує, як людині уявляється її власна думка» [Потебня 1992, с. 83]. Ключовим тут слід вважати дихотомію співвідношення «змісту думки і свідомості», де під першим розуміється, очевидно, початковий етап формування поняття, яке має бути закріпленим в слові, а під другим – власне рівень людської свідомості (колективного чи індивідуального знання про світ), яка скеровує лінгвокогнітивні процеси номінації. О. О. Потебня вважав, що саме цим можна пояснити той факт, що «у мові існує багато слів для позначення предмета, так само, як і одне слово може вживатися для позначення абсолютно різних предметів» [Потебня 1992, с. 84].

Образний аспект ВФС входить до кола наукових інтересів В. Виноградова, який вказує на її залежність від мовносистемних і культурних чинників. «ВФС, образ, що лежить в основі значення чи вживання слова, може розумітися лише на фоні тієї матеріальної і духовної культури, тієї системи мови, у контексті якої виникло або перетворювалось це слово чи сполучення слів» [Виноградов 1972, с. 20]. Тобто вчений наголошує на невід'ємному зв'язку внутрішньої форми і культури.

Своєрідне об'єднання образу як особливого чуттєво-розумового відтворення предмета і ВФ як тієї ознаки, що репрезентує цей предмет і його образ, спостерігаємо також у Т. Р. Кияка, який розглядає цю форму як «розумовий інтеріоризований образ, що потенційно абстрагує і відображає у вигляді аперцепційного представлення одну чи кілька суттєвих ознак денотата, які викликаються й фіксуються в пам'яті носія мови морфемною структурою слова чи виразу» [Кияк 1988, с. 98]. Фактично вказане визначення стосується як образу (саме він становить собою сукупність часто суттєвих ознак денотата й узагальнює, абстрагує їх, становлячи собою перехід від сприйняття, уявлення до поняття), так і ВФ, як однієї з ознак, що творять образ, яка може бути й несуттєвою, або такою, що впадає в очі, прагматично зумовленою [Головенко 2012, с. 482].

За Р. Стефурак, ВФС мінімально чи повністю експлікує в номінації образ, покладений в основу лексичної одиниці за допомогою уявлень, асоціацій реципієнта. Вона є тим “моментом” смислу, що поєднує мисленнєві та вербальні координати значення лексеми і базується на її асоціативно-образному потенціалі [Стефурак 2008, с. 112]. У лінгвістичній літературі можна зустріти різні думки з приводу імпліцитної / експліцитної природи ВФС. Імпліцитні ВФ представлені, як правило, простими словами, що належать у своїй більшості до первинної лексики. Похідні одиниці мають в основному експліцитну ВФ, вони ніби підказують своїм складом, структурними особливостями єдину ВФ, що претендує на спільність для всіх комунікантів.

У концепції семантичної будови слова Й. А. Стерніна, образ кваліфікується як вияв імпліцитності. Він є емпіричним компонентом значення, включає найхарактерніші, сприйняті чуттєво особливості позначуваного предмета. Цей макрокомпонент словесних значень є прихованим, але саме з нього черпаються ознаки ВФС [Стернін 1985, с. 74]. Емпіричний образ предмета складається з відображення його окремих ознак. Ознаки предмета, які сприймаються органами чуття, можуть відобразитись у

значенні слова не лише в чуттєвій, а також у раціональній формі — вони можуть бути концептуалізовані, тобто узагальнені до рівня утворення поняття, та названі.

Такі поняття входять у денотативний компонент значення слова як денотативні семи [Стернин 1985, с. 83]. Більшість фразеологів пов'язують ВФ з тим чуттєвим образом, на основі якого вона виникає. Так, О. В. Кунін вважає, що ВФ фраземи це «мотивувальна образність, заснована на дериваційних зв'язках його значення із значенням прототипу» [Кунін 1986, с. 149]. А. М. Баранов та Д. О. Добровольський з позицій когнітивної лінгвістики вказують, що «ВФ (фразеологізму) являє собою єдність власне лінгвістичного та когнітивного. Закріплена в ідіомі інтерпретація образу культурно залежна» [Баранов 1998, с. 222]. В. М. Телія розуміє ВФ як «спосіб організації значення ідіоми», пов'язаний з мотивацією її семантики та образною складовою [Телія 1990, с. 13]. На її думку, в основі значення ФО лежить образ, адекватний можливому стану речей у реальному світі, або неадекватний дійсності, приналежний її ірреальному уявленню, причому цей образ складає сутність ВФ звороту. З образністю пов'язує цю ознаку фразем й Т. З. Черданцева: «ВФ ідіоми виявляється носієм образної основи ідіоми» [Черданцева 1990, с. 77].

У початковому термінологічному розгляді образ може тлумачитись двояким чином: по-перше, у тому конкретному значенні слова, що й зображення, символ або подоба, тобто як форма з невизначеним змістом, по-друге, у тому абстрактному значенні, в якому він тлумачиться як уявлення про щось існуюче в реальному світі або ж у суб'єктивному, уявному, тобто як визначена форма. О. А. Юріна у своїх дослідженнях, присвячених образності, послідовно розрізняє «образ 1» – первинний перцептивний образ та «образ 2» – вторинний асоціативний, або чуттєво-ментальний образ [Культурологія 1998, с. 13-15].

Первинний перцептивний образ є результатом пізнавальної діяльності людини. На першому етапі в його творенні беруть участь всі органи чуття, передаючи у мозок інформацію про зовнішній вигляд предмета (колір, розмір,

форму тощо), про тактильні відчуття від контакту з ним (характер поверхні, його вага, температура), про звуки та запахи, з ним пов'язані. На другому етапі пізнання предмета відбувається фіксація (запам'ятовування) цих вражень та їх когнітивне опрацювання, що дозволяє відтворити образ у пам'яті за відсутності самого предмета [Головенко 2012, с. 480]. Внаслідок цих ментальних процесів у свідомості з'являється образ – узагальнена, позбавлена деяких конкретних ознак, однак достатньою мірою адекватна сприйнятому предмету ментальна картинка, яка частково зберігає його перцептивні ознаки.

На думку Н. Д. Арутюнової, образ – «категорія свідомості» і формується сприйняттям, пам'яттю і фантазією [Арутюнова 1999, с. 21]. Адекватні образи виникають спонтанно, вони самі собою складаються у свідомості людини, хоча це не в усьому поширюється на власне художні образи. Зрозуміло, що в сфері мистецтва частка спрямованості на свідоме творення словесних образів зростає, хоча, з іншого боку, тут особливо яскраво простежується роль і підсвідомого, і фантазування.

Як стверджує згадана дослідниця, «віддалення образу від дійсності відбувається не тільки під тиском суб'єктивної оцінки, але і тому, що образ може фіксувати не одне окреме враження, не один «кадр», а деяке узагальнення, нагромаджений досвід, сукупність даних, які можуть виявитися суперечливими» [Арутюнова 1999, с. 125]. Дослідження образного аспекту ВФС дає змогу вивчати когнітивні механізми номінацій різних мов. У цьому сенсі важливим уявляється питання про спосіб представлення різних ознак (форма, колір, структура, розташування в просторі, місцезнаходження, часові ознаки, призначення чи функція, устрій, характер застосування) у ВФС. Новий предмет чи явище кваліфікується за його ознаками, внаслідок чого найменування нерідко є закріпленим у конкретній мові результатом суб'єктивного підходу до позначуваних понять чи явищ дійсності [Головенко 2012, с. 482].

Підсумовуючи вищезазначене слід наголосити, що внутрішня форма лексеми складає образну основу її семантики, що є цінним матеріалом для подальшого когнітивного аналізу, що буде розглянуте у наступному розділі.

1.2 Теоретико-методологічні особливості семантико-когнітивного підходу

1.2.1 Кореляція семантичного та когнітивного підходів до дослідження мовних одиниць. Теорією значень у лінгвістиці виступає семасіологія. Основні етапи формування семасіології подані в одній із праць О. О. Селіванової [Селіванова, 2008, с. 70]. Дослідниця зазначає, що спочатку на позначення розділу мовознавства, який вивчає план змісту мови, значення та смисл її одиниць у мові й мовленні вживали назву «лінгвістична семантика», проте у 1825 р. німецький лінгвіст Х. К. Райзиг запропонував назвати науку про значення семасіологією. У 1839 р. термін семасіологія було введено до наукового вжитку мовознавчих студій. Як самостійна лінгвістична дисципліна, на думку О. О. Селіванової, семасіологія сформувалася наприкінці ХІХ ст. і перебувала під впливом компаративізму й порівняльно-історичного методу [Лозова 2015, с. 43].

У семасіології слово, як основна одиниці мови, розглядається як одиниця за допомогою якої виражаються поняття, емоції та воля. В. Н. Шанський виділив три типи лексичного значення: пряме, або номінативне, фразеологічне та синтаксично зумовлене. Не лишилися поза увагою вченого й омонімія, синонімія, антонімія тощо [Шанський, 1972, с. 9–64]. У працях С. І. Ожегова акцентується увага на тому, що лексичне значення слова є основним засобом відображення дійсності, але від того, яке це значення – номінативне, номінативно-похідне, фразеологічно зв'язане, синтаксично обмежене чи конструктивно зумовлене – залежить спосіб відображення дійсності. Крім цього, дослідник розглядає вплив позамовної

дійсності на лексичну систему, характер впливу соціальних факторів на значення слів, механізми розвитку значення тощо [Ожегов, 1974, с. 46–53].

Серед сучасних семасіологічних досліджень чільне місце посідає праця російської дослідниці І. М. Кобозевої «Лингвистическая семантика» [Кобозева 2009]. Дослідниця пропонує вважати семантикою розділ мовознавства, який вивчає зміст мовних одиниць та мовленнєвих утворень, що складаються з цих одиниць. У роботі розглядаються також такі питання як: значення та смисл як дві іпостасі змісту, зв'язок між означуванним та означеним, значення «значення», типологія значень, компоненти лексико-семантичної інформації (сигніфікативний та денотативний), значимість слів, семантичне поле, синонімія, антонімія, гіпонімія, моносемія, полісемія, омонімія, компонентний аналіз лексичного значення, лексична синтагматика та засоби її описання, значення експерименту у лексичній семантиці та семантика речення й висловлювання [Кобозева, 2009, с. 8–198].

Актуальними питаннями сучасної семасіології займаються й російські дослідники З. Д. Попова та Й. А. Стернін. В одній із своїх праць вони розробляють критерії визначення слова (семантичні критерії), за якими кожне слово повинно мати відповідний об'єкт (референт) у навколишній дійсності, а також різні типи значень слова. Учені зазначають, що слово існує в єдності звучання й значення. Практична лінгвістика цікавиться змістовим наповненням значення слова, тобто тим мисленнєвим змістом, який можна передати за допомогою певного звучання. За словами З. Д. Попової та Й. А. Стерніна, у значенні слова є предметнологічна (денотативна) та додаткова (конотативна) частина, яка відображає суб'єктивні моменти людського сприйняття того чи того поняття і його найменування [Попова, 2010, с. 31]. Вчені пропонують термін «семема» на позначення окремого значення багатозначного слова. Тоді як термін «лексема» використовується у значенні «сукупність семем». [Попова, 2010, с. 31]

Семасіологія є тісно пов'язаною із лексикологією, оскільки вона перетинається з багатьма іншими розділами мовознавства, що вивчають слово

в різних аспектах, і насамперед із лексикологією – наукою, що вивчає значення, внутрішній зміст мовних одиниць. Таким чином, семасіологія входить в лексикологію, оскільки остання займається питаннями значення слів. [Лозова 2015, с. 47]. Семасіологія розглядає проблему співвідношення значення слова і поняття й наголошує на безпосередньому взаємозв'язку між ними.

Поняття, відбите в словесному значенні, формується здебільшого на обмеженій кількості диференційних ознак, що потрібні для розрізнення значення одного слова від інших. Сукупність усіх значень слова є його семантичною структурою [Лозова 2015, с. 48].

Семасіологія як окрема галузь мовознавства має тривалий період становлення, однак із розвитком когнітивної лінгвістики вона отримала досить вагоме продовження. Засновники когнітивної лінгвістики Дж. Лакофф і Р. Лангаккер, розпочали втілення новітніх ідей лінгвістичної думки в межах генеративної семантики. З їхніх міркувань стосовно основних постулатів семантики, що базувалися на теорії Н. Хомського, і їх поступового розвитку з часом виник напрямок лінгвістики, який американські та західноєвропейські лінгвісти називають когнітивною семантикою.

Підходи Дж. Лакоффа і Р. Лангаккера втілено у їх численних працях. У одній із них «Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind» [Lakoff 1987; Langacker 1987], розвиваються такі фундаментальні поняття когнітивної лінгвістики, як концептуальний експеренціалізм, теорія прототипів та її вплив на формування мови, ідеалізовані когнітивні моделі та вплив культури на семантичну конфігурацію [Попова 2013, с. 185]. Саме тут можна знайти основи когнітивної лінгвокультурології, що у східноєвропейській науці оформилася в окремий напрямок когнітивної лінгвістики [Вежбицька 1996; Воркачов, 2007; Карасик 2004; Маслова 2011]. Таким чином, у мовознавстві відбулося об'єднання класичної семантики та когнітивної лінгвістики, що привело до виникнення семантико-когнітивного підходу на ряду із функціонуванням власне семантичного. До вчених, які

розробили методологією когнітивної семантики відносяться [Fauconnier 1994; Fillmore 1982; Talmy 2000; Schank 1977; Evans 2006].

В. І. Кононенко стверджує, що «аналіз концептів на лінгвістичному рівні суттєво відрізняється від власне семантичного (аналізу)» [Кононенко 2007, с. 114]. А. П. Мартинюк услід за С. А. Жаботинською називає когнітивний аналіз логічним продовженням семантичного аналізу, але «якщо для семантичного аналізу достатньо виявити перелік елементів, що залучені до структури значення, то при концептуальному аналізі ці елементи повинні бути співвіднесені між собою і об'єднані у складі певної (схемної) структури» [Мартинюк 2006, с. 102].

Метою концептуального аналізу на думку Н. Д. Арутюнової виступає моделювання концепту і установлення його зв'язків з іншими концептами, що здійснюється шляхом не лише опису смислів кожного окремого слова, але й визначенням специфіки цілого концептуального поля і логічних відношень між його компонентами. Дослідниця виділяє семантичну і прагматичну компетенцію носія мови, яка слугує для проведення концептуального аналізу, причому розуміння забезпечується знанням значень слів і речень (семантична компетенція), а інтерпретація – знанням механізмів вживання мови (прагматична компетенція) [Арутюнова 1999, с. 184].

О. С. Кубрякова проводить різницю між семантичним та концептуальним аналізом за метою кожного з цих методів. Так перший, на її думку, «спрямований на експлікацію семантичної структури слова, уточнення денотативних, сигніфікативних і конотативних значень, що її реалізують, і веде до роз'яснення слова», а другий передбачає «пошук спільних концептів, які підведені під один знак і наперед визначають буття знаку як когнітивної структури» [Кубрякова 1988, с. 97].

Семантичний аналіз пов'язаний з поясненням слова, тоді як концептуальний аналіз спрямований на дослідження знань про світ. Як стверджує дослідниця, спрямований на побудову «концептуальної картини слова», яку вона розуміє як відображення найбільш уживаних контекстів

слова, констатацію всіх напрямків, за якими йдуть перетворення семантики слова, а також рекомендацію до повнішого лексикографічного представлення значень слова. Отже його зміст – прослідкувати шляхи пізнання смислу концепту і записати результат формалізованою семантичною мовою.

Однак, слід також зазначити, що екстраполяція когнітивної методології на дослідження семантики привело до становлення окремих, але тісно взаємопов'язаних підходів: семантико-когнітивного та лінгвоконцептуального.

Обидва підходи користуються спільною методологічною базою на початкових етапах дослідження концепту: 1) побудова номінативного поля концепту; 2) аналіз та опис семантики мовних засобів, що входять у його номінативне поле; 3) когнітивна інтерпретація результатів опису семантики мовних засобів – виявлення когнітивних ознак, що формують концепт, як ментальну одиницю; 4) верифікація отриманого когнітивного опису у носіїв мови (цей етап є факультативним і виконується лише за наявності можливості); 5) опис змісту концепту у вигляді переліку когнітивних ознак [Попова 2005]. Наступний етап залежить від підходу, який був обраний дослідником, тобто від того, куди дослідник рухатиметься далі: в сферу когнітивно-семасіологічних чи лінгвоконцептуальних досліджень.

Семантико-когнітивний підхід передбачає використання когнітивних даних для пояснення семантичних процесів, які ведуть до формування лексико-семантичних варіантів лексем, що вербалізують концепт. Отримані когнітивні результати можуть у такому разі допомогти зрозуміти, як співвідносяться окремі значення в інтенціоналі вербалізатора, та роз'яснити, як та чому саме розвивалися ті, чи інші ЛСВ, якими були передумови розвитку цих семем, та як нові лексико-семантичні варіанти співвідносяться у свідомості людини із уже існуючими [Веремчук 2017]. Тобто дослідник, починаючи дослідження мовної системи, переходить до когнітивного аналізу вже не мовних процесів, а процесів, що перебігають у людській свідомості, а потім знову повертається до мовної системи, екстраполюючи отримані результати на мовний матеріал.

Лінгвоконцептуальний підхід передбачає після отримання когнітивних даних не повернення до опису мовної системи та пояснення у ній семантичних процесів, а, навпаки, кінцевою метою дослідника стає не мова, а свідомість людини, зокрема процеси категоризації та концептуалізації, що у ній перебігають [Веремчук 2017]. Тобто, виходячи з вимог цього підходу, дослідник моделює сам концепт, що дозволяє йому описати його як цілісну ментальну сутність, тим самим поповнюючи знання про концептосферу народу. Досить дієвим є комплексне поєднання цих двох підходів, що надає найбільш повні та вичерпні результати.

1.2.2 Принципи семантико-когнітивного аналізу. У цьому пункті зупинимося більш детально на основних принципах та постулатах, на яких ґрунтується методика лінгвокогнітивного аналізу.

Аналіз наукової літератури [Lakoff 1987; Fauconnier 1987; Johnson 1980; Попова 2013, Стернин 1985] дозволяє виділити наступні принципи семантико-когнітивного аналізу:

1) мова є мінливим утворенням, у якому об'єднано окремі математичні формули (стиль генеративістів). Вона є нестабільною системою, яка нерівномірно еволюціонує і не має визначених обмежень між мовними одиницями, тобто існує лише прототипність категорій, але відсутньою є абсолютна подібність однакових елементів конкретної категорії. Таким чином, усі мовні одиниці й форми вивчаються від найбільш закономірних до менш закономірних та нестандартних (так званих винятків);

2) семантичні, граматичні та прагматичні елементи мовних одиниць формують цілісне утворення. Завдяки їхній неподільності існують ідеалізовані когнітивні моделі (за термінологією Р. Лангаккера «когнітивні доміни» [Langacker 1987;], Дж. Факоньє «ментальний простір» [Fauconnier 1994], Ч. Філлмора «фрейми» [Fillmore 1982], Л. Талмі «схеми» [Talmy 2000], Р. Шенка і Р. Абельсона «сценарії» [Schank 1977], Ф. Джонсон-Лерда

«ментальні моделі» [Johnson 1980]), що формують мислення людини, оскільки неможливо чітко відділити мовні, енциклопедичні та культурні складові свідомості;

3) метафора та метонімія (на відміну від їхнього класичного визначення в риторичі) стають головними засобами зв'язку між реальністю навколишнього світу й мовою, оскільки мова є утворенням, що базується на образності та творчості мислення;

4) першочерговим для функціонування та розвитку мови є її прагматичне використання у повсякденному спілкуванні. Тож, комунікативна необхідність, погляди учасників комунікативного процесу, індивідуальне світобачення, біологічні обмеження, які характеризують людину як біологічний вид тощо, є тими рушіями і тими обмеженнями, які спрямовують розвиток мовної картини світу: необхідність передує використанню, функціонування є важливішими за форму, і значення є важливішим за граматичну абстракцію [Попова 2013, с. 206-207].

Виведення цих постулатів стало можливим завдяки існуванню низки конкретних теорій, що беруть свій початок у класичній риторичі та психології. У теоретичних постулатах психолінгвістики об'єднано існування невербального мислення та існування в людській свідомості концептосфери, що складається з концептів – мисленневих одиниць знання, – які постійно змінюються та розвиваються [Попова 2013, с. 38]. Науковцям стало зрозуміло, що мовні знаки створюються людьми задля обміну інформацією, тобто найбільш поширених і необхідних концептів.

Отже, концептосфера є значно ширшим утворенням, ніж та її частина, що відтворюється мовною картиною світу. Зважаючи на вищесказане, навіть якщо когнітивна лінгвістика і не є абсолютно новим напрямком науки, то безсумнівно її інтерпретація взаємозв'язків між мовою й мисленням є кардинально відмінною від усіх попередніх підходів. Базуючись на теорії психолінгвістики, можна стверджувати, що пізнати, хоча б частково, концептосферу індивіда чи певного соціального угруповання можна завдяки

вивченню семантики мовних знаків того чи іншого народу в певний історичний період його розвитку. Це основне положення методології когнітивної лінгвістики свідчить про те, що найбільш вживані в конкретний історичний період мовні одиниці, їхні асоціативні зв'язки й ціннісні конотації якраз і будуть відображати найбільш суттєві в дану епоху для даного народу одиниці інформації – концепти, – які об'єднуються в єдину концептуальну систему – концептуальну картину світу цього народу. Відповідно, чим менше використовується мовна одиниця в даний історичний період, і чим менше ціннісних конотації та асоціативних зв'язків вона має, тим більш віддаленим від центру концептосфери є відображуваний концепт, тим більше він залишається поза полем зору народу [Карасик 2001, с. 77].

У цьому сенсі вищезазначені положення можуть бути доповненими постулатами, що були висунуті Й. А. Стерніним та З. Д. Поповою. Мислення людини невербальне, воно здійснюється за допомогою універсального предметного коду. Люди мислять концептами, кодованими одиницями цього коду і складовими базу універсального предметного коду [Выготский 1982; Жинкин 1998; Горелов 2003]. Концепт належить свідомості людини, і виступає глобальною одиницею розумової діяльності. Упорядкована сукупність концептів у людській свідомості утворює його концептосферу. Мова – один із засобів доступу до свідомості людини, його концептосфери, до змісту та структури концептів як одиниць мислення.

Через мову можна пізнати і експлікувати значну частину концептуального змісту свідомості. Лінгвістичні методи, використовувані для опису лексичної і граматичної семантики мовних одиниць стають методами лінгвокогнітивних досліджень. Когнітивна лінгвістика вивчає семантику одиниць, які репрезентують (об'єктивують, вербалізують, актуалізують) в мові той чи інший концепт. Дослідження семантики мовних одиниць, що об'єктивують концепти, дозволяє отримати доступ до змісту концептів як розумових одиниць. Значення – елемент мовної свідомості, концепт – когнітивної. Концепт і значення в рівній мірі – явища розумової, когнітивної

природи. Значення є частина концепту як розумової одиниці, закріплена мовним знаком з метою комунікації. Сукупність значень мовних одиниць утворює семантичне простір мови. Концепт – одиниця концептосфери, значення - одиниця семантичного простору мови.

Вчені виділяють психолінгвістичне значення («психологічно реальне», тобто у всьому обсязі семантичних ознак, що пов'язуються зі словом у свідомості носія мови; виявляється переважно експериментальними прийомами) і «лексикографічне» значення (коротко сформульоване, відбите в тлумачних словниках). Концепт, якщо він названий, включає в себе психолінгвістичне і лексикографічне значення, але за обсягом свого змісту залишається незмірно більше, ніж арифметична сума обох вищеназваних значень.

1.3 Теоретичні основи дослідження етичних категорій

1.3.1 Становлення етики як галузі знань. Термін «етика» походить від давньогрецького слова «ethos» («етос»)* яке спершу означало «спільне житло, дім, звичай, порок, правило, характер. Античні філософи Емпедокл (прибл. 490 – прибл. 430 до н. е.), Демокрит (прибл. 460 – прибл. 370 до н. е.) використовували його, характеризуючи тривку, усталену природу конкретних явищ: етос (сутність) першоелементів об'єктивного світу, людини [Кононенко 2006, с. 118]. Таким чином, власне етимологія цього поняття вказує на те, що етика є чимось, що обумовлює спільне проживання людей.

Взявши за основу слово *ethos* у значенні характеру, давньогрецький філософ Аристотель утворив прикметник *ethikos* («етичний») для позначення чеснот людської вдачі, душевних якостей. Він відрізняв їх від діаноетичних (інтелектуальних) чеснот, а також від афектів, вроджених здібностей: «Якщо

чесноти не є ні афектами, ні здібностями, то залишається тільки визнати їх набутими якостями душі» [Кононенко 2006, с. 117]. Афектами Арістотель вважав гнів, страх, радість; властивостями розуму — пам'ять; етичними (моральними) чеснотами — помірність, мужність тощо. Науку, що вивчає етичні чесноти, він назвав етикою.

Згодом, у IV ст. н. е., виник термін *moralitas* — «мораль». Обидва терміни («етика» і «мораль») увійшли до новоєвропейських мов, хоча й набули в них різного значення: етикою стали називати одну з філософських наук, а мораллю — реальні процеси, які вивчає ця наука. У повсякденному слововжитку ці терміни часто ототожнюють. Синоніми в науці, як правило, дезорієнтують, тому кожен науковий термін має бути закріплений за відповідним поняттям і денотатом. Термін «мораль» використовують як у загальному, так і в особливому, вузькому значенні. У висловлюванні «етика — наука про мораль» він мислиться в загальному значенні, а в судженні «мораль є формою індивідуальної і суспільної свідомості» — у вузькому, оскільки з моралі в її широкому розумінні вилучено моральність — реальну поведінку людей і відповідну діяльність.

Співвідношення моралі й етики можна передати такою моделлю: «мораль у собі» (уявлення, почуття, емоції, суб'єктивні вияви волі) — «мораль для нас» (мораль, «одягнена» в матеріальну оболонку мови і мовлення, тобто «омовлена» мораль і моральність) — етика як теоретична модель моралі, її інтерпретація (тлумачення) та обґрунтування. Серцевиною цієї моделі є система категорій.

Питання стосовно того які категорії вважати етичними є досить дискусійним. Більш того, незрозумілим вважається також і те, які етичні категорії є більш важливими, а які менш, тобто проблема ієрархії етичних концептів також залишається відкритою. Однак, оскільки метою поданої наукової праці є встановлення внутрішньої форми основних етичних категорій, які об'єктивуються засобами англійської мови, то за основу нами було взято класифікацію в які виділяються наступні базові етичні концепти

1.3.2 Теоретико-філософське осмислення етичних категорії GOOD / EVIL. Вибір морально-оцінних категорій, представлених у свідомості носіїв різних лінгвокультур добром і злом, для дослідження базується на тому, що їх можна віднести до універсальних понять, які притаманні всім людям та наявні в усіх культурах. Добро та зло належать до „персонально-ціннісних” категорій, вони існують у свідомості кожної людини, кожної групи людей, у кожного народу, тобто ці поняття – загальнолюдські [Стернин 1985, с. 15].

У філософському розумінні добро і зло – це морально-етичні категорії, в яких виражається моральна оцінка поведінки людей, а також суспільних явищ. Добро позначає сукупність позитивно оцінюваних окремою людиною або спільнотою людей умов життя, норм поведінки і моральних дій. Зло трактується як негативні явища в особистому та суспільному житті людини, що є предметом морального осуду [Федоров 2002, с. 27]. Під добром розуміємо те, що суспільство вважає моральним, позитивним, гідним наслідування, а зло, навпаки, позначає аморальне, негативне, те, що потребує осудження, покарання.

З розвитком моральної свідомості та етики постає проблема визначення поняття «морального добра». По-перше, воно трактується як певного роду цінність, що не має відношення до природних чи стихійних подій або явищ. По-друге, добро знаменує вільні і свідомо співвіднесені з вищими цінностями (ідеалом), вчинки. Це зумовлено позитивним нормативно-ціннісним змістом добра: воно виявляється у подоланні відокремленості та відчуження між людьми, утвердженні взаєморозуміння, морального рівноправ'я і гуманності у відносинах між ними; воно характеризує дії людини з точки зору її духовного звеличення і моральної довершеності [Лотря 2004, с. 126]. Отже, добро пов'язане з духовним світом людини: як би не визначалося джерело добра, воно твориться людиною як особистістю, тобто свідомо.

Сучасні філософські енциклопедії визначають зло як ціннісне уявлення, протилежне добру (благу), універсалію культури, що є головною для моралі та

етики [Лотря 2004, с. 47]. Воно охоплює негативний стан людини (старіння, хворобу, смерть, бідність, приниження), а також сили, що спричиняють цей стан (природні стихії, суспільні події, діяльність людей). Поняття «морального зла» визначає те, чому протидіє мораль, чого намагається уникнути чи передбачити. Це поняття виділяється поступово з комплексу негативних оцінок, де воно поєднується із злом соціальним і фізичним. Негативна оцінка виражається через відчуття болю, страждань і похідних від них емоцій (страх, гнів, образа і т. д.), в яких людина вбачає деструктивні аспекти реальності [Johnson 1992, с. 351].

В етиці добро і зло відображають ту сторону суспільних відносин, яка тісно пов'язана з поведінкою людей, їхнім ставленням одне до одного, до суспільства, сім'ї, колективу з точки зору обов'язку, честі, справедливості. Добро і зло, виступаючи категоріями етики і моралі, виражають у своїй дихотомії як моральну цінність, так і антицінність. Розуміння, спосіб тлумачення, аргументації природи й сутності добра і зла істотно впливають на визначення інших категорій етики і на всю етичну концепцію, оскільки вони основні, фундаментальні. У них найповніше виявляється специфіка моралі, бо саме за допомогою категорій добро і зло виділяється та окреслюється моральний феномен, тобто моральний аспект діяльності, людської свідомості, поведінки, взаємин людей, їхнього ставлення до природи. Зміст категорії добро іноді ототожнюють із сутністю моралі взагалі, хоча більшість учених розглядає добро як морально-позитивне начало, зло – як морально-негативне, а саму етику - як учення про добро і зло [Geeraerts 1989, с. 598].

З розвитком етики сформувалися численні погляди на проблему сутності добра і зла. Найчастіше їх поділяють на дві групи — моральний абсолютизм і моральний релятивізм. Спочатку розглянемо концепцію абсолютизму.

Абсолютистські концепції добра і зла онтологізують (надають статусу буття) добро і тлумачать зло як щось негативне, що протистоїть буттю, спотворює його. Добро і зло протиставляють, стверджують, ніби добро за

будь-яких умов не може переходити у зло, і навпаки. Категорії «добро» і «зло» розглядають як незмінні, абсолютно істинні, вони не піддаються сумніву.

Згідно з абсолютистською етичною концепцією добро часто ототожнювали з духовним началом (у Платона — з освіченою душею), а зло — з матеріальним, тілесним. Душа, мовляв, має божественне джерело, а тіло обтяжує душу різноманітними ницими пристрастями. Тіло як матеріальне, речовинне має потяг до подібного собі — до матеріальних предметів (багатства, їжі, напоїв тощо), а душа — до нематеріальних явищ (ідей, істини). Пізнання розглядають при цьому як шлях до чеснот і протиставляють наживі й насолоді, хибному, порочному шляху (послідовним втіленням такого погляду на природу добра і зла є аскетизм — зречення радощів життя, відлюдництво, умертвіння плоті задля досягнення моральної досконалості). Насправді, між душевними й тілесними спонуками немає непримиримого антагонізму, оскільки тілесні спонуки регулюються свідомістю людини, принаймні піддаються регулюванню [Селіванова 2008, с. 568].

Основним недоліком абсолютистських концепцій є канонізація і догматизація існуючої моралі, що нерідко призводить до ригоризму (непохитного втілення якогось принципу в життя), а іноді й фанатизму, аскетизму, ханжества й фарисейства, тобто удаваної набожності, доброчесності, лицемірства. Проте відмова від визнання абсолютного моменту в моралі й добрі породжує ще гірші наслідки. Йдеться про етичний релятивізм (відносність).

Іншою концепцією добра і зла є релятивістська. У цій системі поглядів поняттям моралі надається умовне, відносне значення, що призводить до суб'єктивізму в тлумаченні моральних понять і суджень, до заперечення в них об'єктивного змісту, нерідко — до нігілізму вселюдських моральних цінностей [Зеленько 1999, с. 22].

Релятивісти бачать лише те, що моральні поняття й уявлення різних народів, соціальних груп, людей, перебуваючи у зв'язку з їх потребами, інтересами, переконаннями й уподобаннями, мають суттєві відмінності, а

також залежать від часу, місця, конкретних життєвих ситуацій. Звертаючись до фактів, що засвідчували протилежність моральних уявлень у різних народів, на відносності добра і зла наполягали софісти (Протагор, Горгій, Гіппій та ін.). Подібним було ставлення до моральних, і не тільки моральних, уявлень скептиків (Піррон, Енесідем, Секст Емпірик), що з особливою переконливістю виявилось в аргументах проти можливості точного знання. Скептики, наприклад, вважали, що існує стільки рівноцінних моральних суджень, скільки є народів і осіб. Вони рекомендували утримуватися від суджень, підкорятися звичаям і законам своєї країни [Дем'янков 1994, с. 20].

Позитивним у релятивізмі є визнання моменту відносного в кожній існуючій моралі, а також у тому, що вважається добром за будь-якої історичної епохи. Без критичного ставлення до існуючої моралі, що можливе тільки за умови визнання її мінливості, відносності, вона була б приреченою на застій, виродження, оскільки не відповідала б потребам суспільства, яке постійно змінюється. Тому цілком закономірно ще софісти прагнули розвінчати абсолютні моральні установки античного суспільства, узаконені віковими традиціями минулого; скептики відобразили ідейну, зокрема й моральну, кризу рабовласницького суспільства [Кравченко 2001, с. 112].

Основна помилка релятивізму полягає в нездатності чи небажанні виявити абсолютне вселюдське в моралі (властиве всім історичним епохам у різних народів), її загальні тенденції розвитку.

Мовознавці зосереджують увагу на окремих питаннях, що стосуються таких багатогранних сутностей, як добро і зло. У сучасних лінгвістичних дослідженнях вивчається зміст понять добро та зло (Н. Д. Арутюнова), аналізуються їхні об'єктивні та суб'єктивні оцінні параметри (О. М. Вольф). Добро визначається як складова мовної картини світу (Т. А. Космеда), як оцінний компонент у семантичній структурі слова (Г. І. Приходько), як елемент семантичного простору оцінного тезауруса англійської мови (О. Л. Бессонова). Останніми роками дослідження лексики зосереджене на когнітивній та прагматичній функціях слів, а також їхній ролі у створенні

мовних картин світу, де добро та зло позначають вагомі елементи, адже крізь них відбувається сприйняття дійсності. Таким чином, досліджуються лінгвокогнітивні характеристики засобів вербалізації концепту ДОБРО в англійській мові (І. В. Змійова), проблеми мовної репрезентації добра та зла досліджували О. А. Єгорова, Л. В. Лотря, А. Вежбицька, добро виступало об'єктом дослідження у зіставному аспекті на матеріалі лексикографічних джерел української та англійської мов (Іваненко Н. В.).

1.3.3 Теоретико філософське осмислення етичних категорій DUTY / RESPONSIBILITY. Проблема відповідальності аналізується в основному на тлі права, тобто юридичної відповідальності, почасти професійної відповідальності. Щоправда, вже у Платона і Арістотеля право мало моральні аспекти (поряд із соціальними і політичними), оскільки правове і неправове характеризують дії людини [Мануйлов 2014 с. 31].

Мораль як регулятор людської поведінки виконує такі основні функції: регулятивну, виховну, відображальну, оцінну, ціннісно орієнтовану, мотиваційну, комунікативну та ін. [Croft 1993, с. 341]. Важливим елементом моралі як регулятора людської поведінки є спілкування. Будучи незмінним компонентом особистісної структури, спілкування виступає універсальним засобом гуманізації самої людини. Воно потребує від людини вміння орієнтуватися в різноманітних, нерідко суперечливих ситуаціях, знаходити моральні розв'язання поставлених проблем. Усе це, на думку О. Клепікова, потребує усвідомленого обрання індивідуальної поведінки, що вимагає розвитку творчого мислення, усвідомлення цілей, завдань, мотивів не тільки самих вчинків, а й їх наслідків [цит. за: Мануйлов 2012, с. 237].

Відповідальність має два виміри: за що відповідати людині; перед ким вона відповідає. У моралі людина відповідає перед собою, перед іншими, перед суспільством. Міра відповідальності визначається мірою свободи і прав, які надає людині суспільство. Свобода — це простір для відповідальності.

Людині притаманні свобода вибору, свобода дії, вона здатна обмірковувати, проектувати дії, обирати засоби для досягнення результату, а тому має відповідати за обране, вчинене нею [Морфологія культури, с. 232–233]. Крім того, якщо звернутися до досліджень моральної відповідальності з точки зору філософської етики, то, як стверджують дослідники цієї проблеми (О. Тітаренко, І. Тимошук), всі дискусії щодо теорії моралі визначаються розмежуванням трьох точок зору: аргументація розгортається з аристотелевських, кантівських або утилітаристських позицій. Усі інші можна охарактеризувати як намагання синтезувати названі підходи. Це, наприклад, можна віднести до релігійної етики [цит. за: Кононенко 2006, с. 113].

Категорії обов'язку та справедливості, як зазначалося вище є безпосередньо пов'язаними з моральним вибором. Під цим терміном ми розуміємо акт моральної діяльності, який полягає в тому, що людина, виявляючи свою суверенність, самовизначається стосовно системи цінностей і способів їх реалізації в лінії поведінки чи окремих вчинків [Тофтун 2006, с. 32]. Аналіз проблеми морального вибору пов'язаний із з'ясуванням таких феноменів, як моральний намір і моральна спонука.

Моральний намір – рішення людини зробити відповідну моральну дію і досягти очікуваного результату. Це вольова установка людини, результат її попередньої духовно-емоційної діяльності, зокрема усвідомлення моральних завдань, конкретизації цілей, вибору відповідних засобів тощо. Моральна спонука – чуттєва форма, в якій виявляються мотив і намір до здійснення відповідного вчинку. За своєю психологічною природою вона є рушійним імпульсом, емоційно-вольовим спрямуванням, яке визначає відповідні дії людини.

Моральним вважають лише такий вибір, за якого людина керується моральним мотивом – внутрішньою, суб'єктивноособистісною спонукою до дії, зацікавленістю в її реалізації і орієнтацією на моральні чинники. Споріднені з ним поняття «стимул», «намір», «ціль» характеризують ідеальний аспект вчинку. Мотив відіграє при цьому особливу роль, оскільки

він є духовно-емоційною підставою вчинку. Реалізується мотив у цілі, хоч у моральній діяльності можливе незбігання цілі і мотиву. Найвищі, безумовні вселюдські цінності фіксуються в категорії «добро», а все те, що йому суперечить, відображається в категорії «зло». Людина лише тоді здійснює справді моральний вибір, коли пропоновані людством уявлення про найвищі абсолютні вселюдські цінності визнаються не лише її мисленням, а й почуттями та волею [Ніцше 2002, с. 290].

Таким чином, категорії DUTY та RESPONSIBILITY є невід'ємно пов'язаними з категоріями GOOD / EVIL. Інакше кажучи, те, що вважається добрим та має позитивну оцінку осмислюється як таке, що необхідно виконати, тобто виступає у ролі обов'язку. Навпаки, те, що вважається злим має негативну оцінку вбачається таким, що робити не треба. У випадку, якщо людина, маючи свободу вибору виконує злий вчинок, то вона несе відповідальність за скоєні дії. У цьому вбачається зв'язок між категоріями ДОБРО / ЗЛО та ОБОВ'ЯЗОК / ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ. Оскільки об'єм поданої роботи не дозволяє сфокусуватися на усіх ключових етичних категоріях, то метою наступного розділу стане виявлення особливостей внутрішньої форми лексичних одиниць, що вербалізують вищезазначені категорії етики. Це дасть змогу висвітлити особливості їх лінгвальної репрезентації у мовній картині світу та концептуалізації у англійськомовній концептосфері.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОЇ ФОРМИ БАЗОВИХ ЕТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1 Внутрішня форма вербалізаторів категорії GOOD в англійській мові.

Лексевою репрезентантом категорії GOOD / ДОБРО є сама лексема *good*, яка походить від протоіндоєвропейського кореня *g^hed^h- у значенні “*to unite, be associated, suit*” – «об’єднуватися, бути згуртованими, бути корисним / підходити» [Etymology dictionary]. Лексикографічні дані засвідчують, що лексема *good* також має власне староанглійське походження (*god* з довгою “o”) у значенні “*that which is good, a good thing; goodness; advantage, benefit; gift; property*” – «щось хороше, хороша річ, добро, перевага, користь, дар, майно». Згідно проведеного етимологічного аналізу лексема «*good*» актуалізує такі когнітивні ознаки, як «*позитивна оцінка як матеріального об’єкту, так і не матеріального*» взагалі і «*добро*», як моральне благо для цілого суспільства. Проте з плином часу лексема набула нових когнітивних ознак, які ми розглянемо. Лексична одиниця *good* вербалізує декілька значень: перше – *something that is considered to be right according to moral standards or religious beliefs* («*те, що вважається правильним відповідно до моральних норм чи релігійних переконань*») [Oxford dictionary], актуалізується когнітивна ознака «*правильна поведінка*»; друге – *something conforming to the moral order of the universe* («*щось, що відповідає моральному порядку Всесвіту*»), когнітивною ознакою якого є «*добро як основний фундаментальний елемент будови всього світу*»; третє – *advancement of prosperity or well-being* («*швидкий ріст процвітання чи добробуту*») вербалізує таку когнітивну ознаку, як «*добробут для певного кола людей або країни*». Проаналізувавши всі значення, можна зробити висновок, що лексема *good* / *добро* розуміється як щось абстрактне,

те, що існує в свідомості кожної людини, те, що підсвідомо впливає на життя як окремої людини, так і суспільства в цілому.

Ядерною лексемою номінативного поля концепту GOOD є лексична одиниця *goodness*, яка походить від староанглійського слова *godnes* “*goodness, virtue, kindness*” «добро, доброчесність, доброзичливість» [Etymology dictionary]. Лексична одиниця утворилася від прикметника *good* з додаванням суфікса *-ness*. З 1610 року слово використовувалось, як вигук «*for goodnesse sake*» («ради Бога»). Відповідно до етимологічного аналізу ми можемо виділити такі когнітивні ознаки, як “*virtue, kindness*” «доброчесність, доброзичливість», які є невід’ємними рисами людини тих часів.

Лексема *goodness* у сучасній мові актуалізується в таких значеннях, як: 1) *quality of being kind, helpful, and honest* («якість бути добрим, корисним та чесним»), у цьому випадку ми можемо говорити про вербалізацію когнітивної ознаки «корисність»; у другому значенні: *word which is used interjectionally or in phrases especially to express mild surprise or shock* [Cambridge dictionary] («слово, яке вживається міжрядково або у фразях, особливо для вираження легкого здивування або шоку») актуалізується диференційна ознака «експресивне вираження емоцій вербальними засобами». Після аналізу обраної лексеми можна зробити висновок, що слово *goodness* є похідним від лексеми *good*, тобто це дериваційна одиниця, яка утворилася за допомогою додавання суфіксу *-ness* до основи *good*.

Категорія GOOD вербалізується й іншими лексемами, які не мають спільного кореню. Першою одиницею є лексема *virtue*, яка походить від англо-французького і старофранцузького слова *vertu* “*force, strength, vigor; moral strength; qualities, abilities*” «сила, енергійність; моральна сила; якості, здібності», від латинського *virtutem* (nominative *virtus*) “*moral strength, high character, goodness; manliness; valor, bravery, courage (in war); excellence, worth*” [Cambridge dictionary] «моральна сила, шляхетність, добро; мужність; відвага, хоробрість, мужність (на війні); досконалість, той, хто вартий уваги». З 1200 року лексема *vertu* набуває нового значення “*moral life*

and conduct; a particular moral excellence” «моральне життя та поведінка; певна моральна досконалість». На початку XIV століття вчені виділяють «*the seven cardinal virtues*» «сім кардинальних чеснот», які поділяються на природні “*justice, prudence, temperament, resilience*” («справедливість, розсудливість, темперамент, стійкість») та богословські “*hope, faith, charity*” («надія, віра, милосердя»).

З 1590 років лексема *virtue* застосовується по відношенню до жінок у значенні “*chastity, sexual purity*» «цнотливість, сексуальна чистота». Тому ми можемо говорити про *virtue*, як «добročесність». Беручи до уваги все вищесказане, ми виділяємо такі когнітивні ознаки, як «моральна сила, відвага та досконалість». Усі ці якості стосуються сильної людини, переважно чоловіків, тому що на них була покладена велика відповідальність. Також потрібно виділити ще одну диференційну ознаку «добročесність», яка більше стосувалася жінок, аніж другої половини людства.

Лексикографічний аналіз на синхронному мовному зрізі показав, що лексема *virtue* має такі значення: 1) *behaviour showing high moral standards* («поведінка з високими моральними стандартами»), де об’єктивується когнітивна ознака «моральна поведінка»; 2) *virginity or chastity, especially of a woman* [Collins dictionary] («невинність або цнотливість, особливо жінки»), основне значення звужується і несе в собі гендерний відтінок, в якому актуалізується така диференційна ознака, як «невинність»; 3) *the seventh-highest order of the ninefold celestial hierarchy* («сьомий вищий порядок дев’ятикратної небесної ієрархії»), лексема *virtue* набуває нового конотативного значення, яке вербалізується на релігійних переконаннях і означає релігійну ієрархію.

Тобто актуалізується диференційна ознака «вищий небесний порядок». За результатами когнітивного аналізу, можна зробити висновок, що лексема *virtue* спочатку використовувалась, як одна із характерних ознак живої істоти, згодом зазнала гендерного впливу і використовувалась по відношенню до жінки, яка була невинна. Згодом релігійні ідеї наклали свій відбиток на появу

та закріплення нового значення «*небесна ієрархія*» по відношенню до вищих небесних сил.

Іншою лексемою, яка вербалізує категорію GOOD, є *worth*. Вона походить від староанглійського слова *weorþ* “*value, price, price paid; worth, worthiness, merit; equivalent value amount, monetary value*” [Etymology dictionary] «*цінність, ціна, сплачена ціна; вартість, гідність, заслуга; еквівалентна величина, грошова вартість*». З 1200 року лексична одиниця *worth* вживається у значенні *excellence, nobility*” «*досконалість, шляхетність*». Аналізована лексема *worth* об’єктивує когнітивне значення «*цінність*», тобто не в прямому значенні характеризує ціну певної речі, а характеристику об’єкту або суб’єкту навколишнього світу, його значущість у соціумі.

Лексикографічний аналіз показав, що лексема *worth* має такі значення: 1) *material or nonmaterial value* («*матеріальна чи нематеріальна цінність*»), де вербалізується когнітивна ознака «*цінність*»; 2) *the quality of a person or thing that lends importance, value, merit* [Longman dictionary] («*якість людини чи речі, яка надає їй важливості, цінності та гідності*»), у цьому випадку актуалізується диференційна ознака «*характерна риса об’єкту або суб’єкту*», яка має певну вагу для оточуючого середовища або для окремої особистості. Аналіз лексикографічного словника дозволив виявити певні закономірності: лексична одиниця *worth* використовується як у вузькому, так і в широкому значенні та має синонімічну одиницю, яка повністю співпадає у значенні та є повноцінним замінником.

Лексема *righteousness* є однією з ядерних лексичних одиниць категорії GOOD. Вона походить від староанглійського слова *rehtwisnisse*, яке означає “*justice*” «*справедливість*». Диференційною ознакою аналізованої лексичної одиниці є «*справедливість*».

Лексикографічний аналіз лексеми *righteousness* показав, що вербалізована одиниця має лише одне значення *the quality of being morally right or justifiable* [Longman dictionary] («*якість бути морально правильним чи виправданим*») тому, що всі інші є її перифразами. У наведеному прикладі актуалізується

когнітивна ознака «*морально правильний*», яка застосовується по відношенню до об'єкта, суб'єкта та його дій.

Наступною аналізованою лексевою є *morality*, яка з кінця XIV століття використовувалася в значенні “*moral qualities, virtuous conduct or thought*” «*моральні якості, добродесна поведінка чи думка*». Вона походить від старофранцузького слова *moralite* (у сучасній французькій мові *moralité*) “*moral (of a story); moral instruction; morals, moral character*” [Etymology dictionary] «*мораль, моральний характер (в оповіданні); моральна настанова; звичаї, моральний характер*» і напряду від давньо латинського слова *moralitatem* (nominative *moralitas*) “*manner, character*” «*манера, характер*», від латинського слова *moralis* “*of manners or morals; moral*” [Etymology dictionary] «*манер чи звичаїв, моральний*». З середини XV століття лексична одиниця *morality* вживається в значенні “*goodness, characteristic of being moral, virtuousness*” «*добро, моральність, добродесність*». Завдяки етимологічному аналізу ми можемо виділити наступні диференційні ознаки лексеми *morality*: «*моральність*» і «*моральна якість*», яка стосується реальних та абстрактних об'єктів і суб'єктів оточуючого світу.

Проаналізувавши значення лексичної одиниці в словниках, ми можемо виділити декілька основних лексико-семантичних варіантів: 1) *the quality of being in accord with standards of right or good conduct* [Oxford dictionary] («*якість, яка відповідає стандартам правильної чи доброї поведінки*»), в якій вербалізується когнітивна ознака «*правильна поведінка*»; 2) *a system or collection of ideas of right and wrong conduct* («*система чи збірка ідей правильної та неправильно поведінки*»), у цьому визначенні чітко просліджується диференційна ознака «*система загальноприйнятих правил поведінки*». У першій дефініції ми спостерігаємо звуження значення, а у другій – розширення значення, тому що спочатку мова йде про манери одного або декількох суб'єктів реального світу, а потім – про систему положень, які направлені на покращення життя в цілому.

Лексема *honesty* також відноситься до ядерних лексем номінативного поля категорії GOOD. На початку XIV століття вона використовувалася в значенні “*splendor, honor; elegance*” «*пишність, честь; елегантність*», а пізніше початкове значення набуло нового відтінку “*honorable position; propriety of behavior, good manners; virginity, chastity*” «*почесне становище; пристойність поведінки, хороші манери; дівоцтво, цнотливість*». Також лексема *honesty* походить від старофранцузького слова *oneste, honesté* “*respectability, decency, honorable action*” «*респектабельність, порядність, почесні дії*», від латинського *honestatem* (nominative *honestas*) “*honor received from others; reputation, character*” [Etymology dictionary] «*честь, отримана від інших; репутація, характер*», в переносному значенні “*uprightness, probity, integrity, virtue*” «*благородність, спритність, цілісність, чеснота*».

Аналізована лексична одиниця *honesty* вербалізує такі когнітивні ознаки, як «*честь*», «*репутація*» та «*благородність*», тобто всі ці риси є невід’ємними характеристиками поняття *honesty*. Спочатку ми спостерігаємо звуження значення, тобто акцентується увага на положенні людини в суспільстві, її соціальному стані та матеріальних благах. Згодом лексема набуває нового відтінка значення і увага концентрується не на матеріальному становищі, а на правильній гідній поведінці на публіці. Кінцевим результатом процесу діакронії є розширення значення від характерної риси однієї особистості до однієї із чеснот групи людей або суспільства, або навіть цілої країни.

За результатами лексикографічного аналізу лексема *honesty* має такі основні значення: *truthfulness; sincerity* («*правдивість; щирість*»), у цій дефініції вербалізується когнітивна ознака «*правдивість*», тобто головною умовою чесності є правда; а у тлумаченні *freedom from deceit or fraud* [Cambridge dictionary] («*свобода від обману чи шахрайства*») актуалізується ознака «*чесність*». У сучасній англійській мові лексична одиниця носить нематеріальний характер, а більш абстрактне поняття, яке характеризує добропорядну людину, незалежно від її соціального положення.

Після проведення етимологічного та лексикографічного аналізів, ми можемо зробити висновок, що англійськомовний концепт *GOOD* у внутрішній формі ґрунтується на причинно-наслідковому зв'язку: об'єднання, згуртованість є причиною добра (задовільного результату синергійної дії). Концепт *GOOD* також набув когнітивних рис, які вказують на його зв'язок із матеріальними благами, що було спричинено розвитком торгівлі та землеволодіння в Англії. Лексемою-репрезентантом концепту *GOOD* є *virtue*, яка використовується в значенні «моральне життя і поведінка; певна моральна досконалість». Також використовується у значенні чеснот, таких як: справедливість, стриманість, надія, віра, милосердя, тобто таких що в комплексі склали поняття добро у теологічній картині світу. З 1590-х років слово почало використовуватись стосовно жінок у значенні: “*chastity, sexual purity*” – «цнотливість». Отже, за результатом аналізу внутрішньої форми лексеми-репрезентанта, концепт *GOOD* осмислюється через концепти «справедливість», «цнотливість», «моральна сила», «сильний характер», «мужність», що вказує на те, що добро етимологічно розумілось як моральна сила, доблесть.

Можемо зробити висновок, що класифікаційна основа когнітивного образу *GOOD* включає в себе такі когнітивні диференційні ознаки, як *justice, charity, moral strength, uprightness, truthfulness*. Пізніше концепт *GOOD* набув когнітивних рис, які вказували на його зв'язок із матеріальними благами, що пояснюється зміною аксіологічної парадигми суспільства.

2.2 Внутрішня форма вербалізаторів категорії *EVIL* в англійській мові.

Антагоністом вищезаналізованого концепту є концепт *EVIL*, що є нерозривно пов'язаним з первинним розумінням світу людиною. Вербалізаторами

категорії EVIL / ЗЛО, які формують ядро його номінативного поля, є лексеми *evil, wrong, vice, wickedness, sin, immorality, depravity, malignity, iniquity, heinousness*.

Першою лексемою, яка вербалізує категорію EVIL / ЗЛО є сама лексема *evil*, яка походить від протоіндоєвропейського кореня **h₂ipélos* у значенні “*treat badly*” – «погано поводитися», але згодом ми можемо спостерігати зміну значення на “*bad, vicious, ill, wicked*” – «поганий, порочний, хворий, ослаблений». У Англо-Саксонський період лексична одиниця використовувалася з таким формулюванням “*bad, cruel, unskillful, defective, or harm, crime, misfortune, disease*” – «поганий, жорстокий, невмілий, неповноцінний або шкода, злочинність, нещастя, хвороба». Моральна неповноцінність стала одним з ключових значень лише у XVIII столітті.

За лексикографічними даними аналізована лексема *evil* має такі семантики, як: 1) *profound immorality and wickedness* («глибока аморальність і беззаконня»), у якій вербалізується когнітивна ознака «аморальність», не по відношенню до певного суб’єкту реального світу, а до всіх живих істот, які населяють поверхню Землі; 2) *a manifestation of profound immorality and wickedness, especially in people's actions* [Collins dictionary] («прояв глибокої аморальності і злоби, особливо в діях людей»), у наведеному прикладі відбувається звуження значення до родової ознаки та актуалізується диференційна ознака «злобний вчинок»; 3) *something which is harmful or undesirable* («щось шкідливе або небажане»), сприймається як абстрактне поняття, те, що може нашкодити, та об’єктивується ознака «завідомо шкідливе». Проаналізувавши лексикографічні джерела, ми дійшли висновків, що лексична одиниця *evil* характеризує фізичну ваду людини, яка впливає на її власне життя та безпеку суспільства країни, в якій вона проживає.

Ядерною лексемою категорії EVIL / ЗЛО є лексична одиниця *vice*, яка походить від старофранцузького слова *vice* “*fault, failing, defect, irregularity, misdemeanor*” «помилка, несправність, дефект, нерегулярність, дрібний злочин», від латинського слова *vitium* “*defect, offense, blemish, imperfection*”

«дефект, образа, вада, недосконалість». Ми можемо виділити такі когнітивні ознаки, як «дефект», «вада», «недосконалість». Усі ці ознаки характеризують фізичні або психологічні недоліки індивідуума, які впливають на його власний розвиток і становлення в суспільстві і на соціум, в якому він знаходиться.

За лексикографічними джерелами лексема *vice* має декілька значень: 1) *bad or immoral behaviour* («погана або аморальна поведінка»); 2) *a bad habit* («шкідлива звичка»). Перша дефініція вербалізує когнітивне значення «аморальність дії», тобто діяння, яке направлене погіршити або зруйнувати життя однієї живої істоти або цілої соціальної групи. У другому значенні ми можемо виділити диференційну ознаку «шкідлива звичка», проте вербалізована ознака не об'єктивує високу ступінь негативної конотації, а лише вказує на недолік від якого потрібно позбутися.

Лексема *wickedness* є однією з ядерних лексичних одиниць категорії EVIL / ЗЛО. Лексична одиниця *wickedness* як іменник почала використовуватися з 1300 року. Вона походить від прикметника *wicked* і суфікса *-ness*, де прикметник *wick* означає “*bad, wicked, false*” [Etymology dictionary] «поганий, злий, брехливий». Лексема вербалізує когнітивні ознаки «злість» і «слабкість», які взаємопов'язані між собою. Якщо людина має слабкий характер, то вона навмисно буде заподіювати шкоду іншій живій істоті, щоб не відчувати себе нікчемною. Тому ми можемо зробити висновок, що іменник *wickedness* означає стан людини, яка в апорі зла або здійснює вчинки, які є морально неправильними з точки зору суспільства.

Лексема *wickedness* актуалізується в одному значенні *the quality of being evil or morally wrong* («якість бути злим або морально неправильним»), в якому вербалізується когнітивна ознака «злість». Ця риса людського характеру проявляється як в підлітковому, так і в дорослому віці, проте кожен обирає свій шлях, який приводить або до добробуту, або до руйнації.

Наступною лексичною одиницею, яку ми будемо аналізувати є *sin*. Лексема *sin* походить від староанглійського *synn* “*moral wrongdoing, injury, mischief,*

enmity, feud, guilt, crime, offense against God, misdeed «моральне правопорушення, образа, лихо, неприязнь, ворожнеча, провина, злочин, злочин проти Бога, проступок», від протогерманського слова *sundiō* “*sin*”, від старосаксонського *sundia* “*sin*”, від старофризського *sende* “*sin*”, від середньоголландського *sonde* “*sin*”, від голладського *zonde* “*sin*”, німецького *Sünde* “*sin, transgression, trespass, offense*” «*гріх, провина, злочинність, образа*». За даними етимологічного аналізу ми виділяємо декілька когнітивних ознак: «злочин», «правопорушення», «гріх». Людина проходить через певні стадії, спочатку може вчинити дрібне правопорушення, яке не матиме серйозних наслідків. Будучи не покараною за свій вчинок, в майбутньому буде спроможна вчинити злочин проти живої істоти або проти людства в цілому, який і буде її основним гріхом, який вона зможе спокутувати, якщо захоче.

Лексема *sin* має лише одне значення *an action that is against religious rules and is considered to be an offence against God* [Oxford dictionary] («дія, яка суперечить релігійним правилам і вважається правопорушенням проти Бога»). У поданій дефініції об’єктивується когнітивна ознака «*протиправна дія*», тобто це діяння, яке не відповідає основним заповідям Біблії і направлене проти живої істоти, з ціллю або заподіяти шкоди, або привласнити її матеріальні блага.

Іншим прикладом лексеми, яка вербалізує категорію EVIL / ЗЛО є *immorality*. Вона вперше з’являється в 1560 році і утворена за допомогою додавання префіксу *in-* “*not, opposite of*” [Etymology dictionary], що означає «*щось протилежне*» до іменника *morality* «*моральність*». Тому можемо зробити висновок, що сама лексична одиниця *immorality* означає «*аморальність, розбещеність, розпуста*». Етимологічний аналіз лексичної одиниці дозволив виділити такі когнітивні ознаки, як «*розбещеність*», «*розпуста*». Вони мають негативні конотативні значення, які характеризують сутність людини, яка повністю позбавлена будь-яких моральних принципів.

За лексикографічними джерелами лексема «*immorality*» має декілька лексико-семантичних варіантів: 1) *an immoral act* («*аморальний вчинок*»), лексична

одиниця вербалізує когнітивну ознаку «безчесне діяння», ми можемо спостерігати звуження значення тому, що увага концентрується на живій істоті, а не на абстрактному понятті; 2) *immoral behaviour, esp in sexual matters; licentiousness; profligacy or promiscuity* [Oxford dictionary] («аморальна поведінка, особливо в сексуальних питаннях; розбірливість; розпусність або розбещеність»), у поданій дефініції ми можемо виділити одну основну диференційну ознаку «розпусність». Тобто лексема характеризує не тільки притаманну рису характеру людини, але й її поведінку, яка залежить від особистих переконань та суспільних навіювань.

Наступною лексемою, яку ми будемо аналізувати, є *depravity*. У 1640 році вона ввійшла в повсякденний вжиток у лексико-семантичному варіанті “*state of being depraved, corruption, degeneracy*” «стан розбещення, корупція, дегенеративність». У теології лексична одиниця *depravity* трактується як “*hereditary tendency of humanity to commit sin*” «спадкова схильність людства до гріха». Лексема об’єктивує дві основні когнітивні ознаки «дегенеративність» і «гріховність». Тобто відбувається значний регрес у становленні і розвитку свідомої особистості у зв’язку з впливом негативних чинників на її підсвідомість. Також відбувається гріховне падіння, яке призводить до зневіри у собі та оточуючому світі.

За лексикографічними джерелами лексема *depravity* має такі лексико-семантичні варіанти: *the innate corruption of human nature, due to original sin* [Collins dictionary] («вроджена зіпсованість людської природи, обумовлена первородним гріхом»), ця лексична одиниця актуалізує когнітивну ознаку «вроджена зіпсованість», тобто з самого малечку дитина починає проявляти свій характер і вимагати все, що вона хоче всіма можливими засобами, незважаючи на спроможність батьків виконати цю забаганку; у другій дефініції *a corrupt act or practice* («корупційний акт чи практика») лексема об’єктивує диференційну ознаку «корупція», діяння, яке було зроблено з метою досягти бажаного будь-якими засобами, без врахування побажань інших людей, які можуть постраждати від цієї угоди.

Іншим прикладом лексеми, яка вербалізує категорію EVIL / ЗЛО є *malignity*. Вона походить від старофранцузького слова *maligneté* “*extreme enmity or evil disposition toward another, deep-rooted spite*” [Etymology dictionary] «надзвичайна ворожнеча або зле ставлення до іншого, глибоко вкорінене зло», від латинського *malignitas* “*ill-will, spite*” «недоброзичливість, ворожість», від *malignus* “*mean, unkind*” «підлий, недобрый», утворилося від кореня *male*, що означає “*badly*” «погано» з додаванням суфіксу *-gnus* “*born*” «народитися», тобто можна інтерпретувати як “*quality of being extremely evil from the birth*” «здібність бути надзвичайно злим з самого народження».

Лексична одиниця вербалізує дві основні когнітивні ознаки «вкорінене зло» і «вроджене зло». У першому випадку це не обов’язково негатив, який формується з самого дитинства, це може бути придбана властивість під впливом негативних факторів оточуючого середовища, які докорінно змінюють внутрішній світ особистості. Ознака «вроджене зло» тлумачиться, як те, що закладене з народження в живій істоті і з плином часу ця злість тільки збільшується і руйнує все на своєму шляху.

За лексикографічними даними лексична одиниця *malignity* має декілька лексико-семантичних варіантів: 1) *the condition or quality of being malign, malevolent, or deadly* («стан або якість злякисного, зловмисного чи смертельного характеру»), лексема об’єктивує когнітивну ознаку «навмисне заподіяння шкоди», тобто це дія, яка направлена проти людини або буд-якої невинної живої істоти; 2) *persistent, intense ill will or desire to harm others; great malice* [Longman dictionary] («наполеглива, інтенсивна зла воля чи бажання заподіяти шкоду іншим; велика злоба»), лексема об’єктивує диференційну ознаку «зла воля», тобто це навіювання поганих або навіть смертельних думок однією людиною іншій.

Іншим прикладом ядерної лексеми є лексична одиниця *iniquity*, яка походить від старофранцузького слова *iniquité, iniquiteit* “*wickedness; unfavorable situation*” «злість, несприятлива ситуація», від латинського *iniquitatem* (nominative *iniquitas*) “*unequalness, unevenness*” «нерівність,

непрямо́лінійність», у переносному значенні “*unfavorableness, unfairness, injustice*” «несприятливість, несумлінність, несправедливість», від іменника *iniquus* “*unjust, unequal, slanting, steep*” «несправедливий, нерівний; похилий, різкий». Етимологічний аналіз виявив такі когнітивні ознаки, як «несправедливість» і «злоба», які характеризують не конкретний суб’єкт реального світу, а загальне поняття, тобто ми спостерігаємо розширення значення.

Лексема «*iniquity*» має лише два лексико-семантичних варіанта: 1) *lack of justice or righteousness; wickedness; injustice* («відсутність справедливості чи доброчесності; злість; несправедливість»), лексична одиниця вербалізує когнітивну ознаку «несправедливість», яка сприймається в більш глобальному плані; 2) *a wicked act; sin* («злий вчинок; гріх»), лексема актуалізує диференційну ознаку «гріхонадіння», тобто це стан або природа людини, яка позбавлена будь-яких чеснот. У обраній одиниці відбувається як розширення значення, так і його звуження, що дозволяє сконцентрувати увагу на одному суб’єкті реального світу.

Також до ядерних лексем, які вербалізують категорію EVIL / ЗЛО, відноситься лексична одиниця *heinousness*. Іменник *heinousness* утворився від прикметника *heinous* з додаванням суфікса *-ness*. Лексема *heinous* походить від старофранцузького слова *hainos* “*inconvenient, awkward; hateful, unpleasant; odious*” [Etymology dictionary] «незручний, незграбний; ненависний, неприємний; огидний». Лексична одиниця *heinousness* означає “*atrociousness, atrocity, enormity, monstrousness*” «жорстокість, шаленство, химерність, жахливість». Завдяки етимологічному аналізу ми можемо виділити таку когнітивну ознаку, як «жорстокість», це характерна риса будь-якої живої істоти по відношенню до суб’єкта або об’єкта реального світу.

За лексикографічними даними лексема *heinousness* має лише один лексико-семантичний варіант: *the state or quality of being utterly evil* [Cambridge dictionary] («стан або якість бути абсолютно злим»). Лексична одиниця об’єктивує когнітивну ознаку «злість», яка конкретизує виконавця дії, тобто

це не міфічний персонаж, а цілком реальна людина, яка своїми вчинками завдає шкоди іншим, руйнуючи свою особистість.

Останньою лексемою, яка актуалізує категорію EVIL / ЗЛО, є лексична одиниця *wrong*. Історичні трансформації лексеми *wrong* можна виокремити наступним чином: протоіндоєвропейські корені **werk-* (“*to twist, weave, tie together*”- «*викривляти, хитатися, зв’язувати разом*»), **wer-* (“*to turn, bend*” – «*обертатися, згинати*») перейшли у протогерманську мову у значенні **wrangaz* [Etymology dictionary] (“*crooked, twisted, turned awry*” – «*кривий, кручений, перекручений*»), а згодом і у староанглійську мову у вигляді лексеми *wrang* (“*wrong, twisted, uneven*” – «*неправильний, кручений, нерівний*»). За етимологічними даними лексична одиниця *wrong* об’єктивує когнітивну ознаку «*неправильний*», яка відноситься як до матеріального, так і до нематеріального світу. Також розширюється значення лексеми тому, що вона конкретизує не певний об’єкт, а загальне поняття або положення.

Під час лексикографічного аналізу лексичної одиниці *wrong* було виявлено один лексико-семантичний варіант: *an unjust, dishonest, or immoral act* («*неправедний, нечесний чи аморальний акт*»). Лексема актуалізує когнітивну ознаку «*аморальне діяння*», тобто те, що не відповідає загальноприйнятим нормам поведінки у суспільстві.

Етимологічний аналіз ядерних вербалізаторів концепту EVIL дозволяє наголосити на тому, що когнітивний зміст аналізованого концепту має наступні класифікаційні ознаки: «*глибока аморальність*», «*гріх*», «*жорстокість*», «*несправедливість*», «*вкорінене зло*» і «*вроджене зло*». Це дозволяє зробити висновок, що концепт EVIL на ментальному рівні нерозривно пов’язаний з негативними моральними та фізичними рисами людини, яка є суб’єктом світу, в якому існує.

2.3 Внутрішня форма вербалізаторів категорії DUTY в англійській мові.

Категорії DUTY / ОБОВ'ЯЗОК також відноситься до базових етичних категорій. Проаналізуємо концепт DUTY / ОБОВ'ЯЗОК, який носить переважно позитивне конотативне значення. Лексикографічний аналіз дозволив встановити, що ядерними лексемами аналізованого концепту виступають *obligation, commitment, need, office, requirement, incumbency, oath, imperative, pledge, covenant, compact, engagement, errand*.

Лексемою репрезентантом категорії DUTY / ОБОВ'ЯЗОК є сама лексема *duty*. З кінця XIV використовувалася у значенні “*obligatory service, that which ought to be done, the force of that which is morally right*” («обов'язкова послуга, яка повинна бути зроблена; сила того, що є морально правильним»). Лексема походить від англо-французького слова *duete*, від старофранцузького *deu* “*due, owed; proper, just*” [Etymology dictionary] («належне, обов'язкове, відповідне, обґрунтоване») від народного латинського *debutus*, від латинського *debitus*, від дієприкметника минулого часу *debere* “*to owe, keep something away from someone*” («заборгувати, триматися від когось подалі»), від префіксу *de-* “*away*” («далеко») + *habere* “*to have*” («мати»). Лексична одиниця також походить від протоіндоєвропейського кореня **ghabh-* “*to give or receive*” («давати або отримувати»). Етимологічний аналіз виявив таку когнітивну ознаку, як «обов'язкове та обґрунтоване діяння», тобто це те, що має бути належно виконано за певний період часу.

За лексикографічними даними лексема «*duty*» має два лексико-семантичних варіанта. Перший – *something that you feel you have to do because it is your moral or legal responsibility* [Oxford dictionary] («щось, що ти відчуваєш повинно бути зроблено, бо це твоя моральна чи юридична відповідальність»), у значенні актуалізується диференційна ознака «моральна відповідальність», тобто це дія за яку людина повністю відповідає перед своїм сумлінням або перед законом. У другому значенні – *obligatory tasks, conduct, service, or functions that arise*

from one's position («обов'язкові завдання, поведінка, послуга чи функції, що виникають із певного суспільного положення») актуалізується когнітивна ознака «обов'язковість», тобто це відповідальність за діяння або бездіяння по відношенню до суб'єкта чи об'єкта матеріального світу. У цьому випадку значення розширюється, тому що відноситься не до конкретної особи, а взагалі до всього суспільства, країни або навіть світу.

Лексема *obligation* є однією з ядерних лексичних одиниць категорії DUTY / ОБОВ'ЯЗОК, яка вперше почала застосовуватися в значенні “*a binding pledge, commitment to fulfill a promise or meet conditions of a bargain*” («зобов'язальна застава, зобов'язання виконати обіцянку або виконати умови угоди»). Лексична одиниця походить від старофранцузького *obligacion* “*obligation, duty, responsibility*” [Etymology dictionary] («зобов'язання, обов'язок, відповідальність»), від латинського *obligationem* (nominative *obligatio*) “*an engaging or pledging*” («залучення чи обов'язок»). Лексема вербалізує когнітивну ознаку «зобов'язання», яке може мати юридичну силу і невиконання якого загрожує серйозними наслідками для обох сторін.

За лексикографічними даними лексема *obligation* має два основних лексико-семантичних варіанта. У першому значенні – *a condition or feeling of being obligated* («стан або почуття зобов'язання») актуалізується когнітивна ознака «зобов'язання», тобто моральний обов'язок перед іншою фізичною особою, яка попросила про послугу і чекає її виконання в обговорений термін. У другому – *a debt of gratitude* [Longman dictionary] («борг вдячності») вербалізується диференційна ознака «вдячність», відбувається звуження значення від глобального до конкретного – до певного суб'єкту матеріального світу.

Наступною лексемою, яку ми будемо аналізувати, є *commitment*, яка вперше почала застосовуватися в значенні “*action of officially consigning to the custody of the state*” («дія офіційної передачі під варту держави»). Лексична одиниця утворилася від дієслова *commit* + суфікс *-ment* у значенні “*the pledging or*

engaging of oneself, a pledge, a promise” [Etymology dictionary] («обіцянка чи залучення когось, застава, зобов’язання»).

Лексема *commitment* має декілька лексико-семантичних варіантів. У першому – *a promise or firm decision to do something* («обіцянка чи тверде рішення щось зробити») актуалізується когнітивна ознака «обіцянка», виконання цього зобов’язання повністю залежить від особистості людини, від її власних якостей та сумлінного ставлення до будь-якої справи. У другому значенні – *the state of being obligated or emotionally impelled* [Cambridge dictionary] («стан зобов’язання чи емоційної вимушеності») вербалізується диференційна ознака «моральний борг», тобто лексична одиниця апелює до емоційної частини людської підсвідомості та змушує її відповідати за свої вчинки та слова, які були сказані в певній ситуації одній або групі людей.

Ядерною лексемою номінативного поля концепту DUTY / ОБОВ’ЯЗОК є лексична одиниця *need*. Вона походить від середньоанглійського *neede*, від староанглійського *nied* “*what is required, wanted, or desired; necessity, compulsion, the constraint of unavoidable circumstances; duty; hardship, emergency, trouble, time of peril or distress; errand, business*” («те, що потрібно, бажане чи приємне; необхідність, примус, обмеження неминучих обставин; обов’язок; тяжкість, надзвичайні ситуації, неприємності, час небезпеки чи лиха; доручення, бізнес»), від протогерманського **nauthiz / *naudiz*, від старонорвезького *naudr* “*distress, emergency, need*” («лихо, надзвичайна ситуація, потреба»). Також походить від старофризького *ned* “*force, violence; danger, anxiety, fear; need*” («сила, насильство; небезпека, тривога, страх; потреба»), від середньоголландського *nood* “*need, want, distress, peril*” [Etymology dictionary] («потреба, хотіння, лихо, небезпека»), від германського “*not need, distress, necessity, hardship*” («потреба, негаразди, необхідність, труднощі»), від готського *naufs need* («потреба»). Лексема актуалізує когнітивну ознаку «необхідність», яка виражає фізіологічні або матеріальні потреби однієї або групи людей, навіть цілої країни.

За лексикографічними даними лексема *need* має декілька лексико-семантичних варіантів. Перший – “*a physiological or psychological requirement for the well-being of an organism*” [Collins dictionary] («фізіологічна або психологічна вимога до добробуту організму»), в якому вербалізується когнітивна ознака «вимога», тобто відбувається звуження значення – від потреби в глобальному значенні (миру, свободи) до більш конкретних потреб людського організму. У другому значенні – “*a lack of something requisite, desirable, or useful*” («відсутність чогось необхідного, бажаного чи корисного») актуалізується диференційна ознака «відсутність бажаного», тобто це ті матеріальні блага, які потребує жива істота для існування в соціумі і для власного добробуту.

Лексема *office* також відноситься до ядерних лексем номінативного поля категорії DUTY / ОБОВ'ЯЗОК. Уперше лексична одиниця з'явилася в значенні “*a post in government or administration, an employment to which certain duties are attached, secular position of authority or responsibility*” («посада в уряді чи адміністрації, робота, до якої покладені певні обов'язки, світська посада влади чи відповідальність»). Вона походить від старофранцузького *office* “*place or function; divine service*” [Etymology dictionary] («місце чи функція; служба богослужіння»), від латинського “*a service, kindness, favor; an obligatory service, official duty, function, business; ceremonial observance*” («послуга, доброта, прихильність; обов'язкова служба, службовий обов'язок, функція, діло; церемоніальне дотримання»). У ході етимологічного аналізу було виявлено таку когнітивну ознаку, як «службовий обов'язок», тобто це юридичне зобов'язання перед фізичною особою, невиконання якого може мати серйозні наслідки для обох сторін.

Лексикографічний аналіз дозволив виявити два основних лексико-семантичних варіанта лексеми *office*. У першому значенні – *a special duty, charge, or position conferred by an exercise of governmental authority and for a public purpose: a position of authority to exercise a public function and to receive whatever emoluments may belong to it* [Oxford dictionary] («особливий обов'язок,

плата чи посада, надані в результаті здійснення урядових повноважень») актуалізується когнітивна ознака «посадовий обов'язок», тобто це функції та повноваження, які повинен виконувати державний службовець, також він несе відповідальність за їх невиконання. У другому лексико-семантичному варіанті – *a religious or social ceremonial observance* («релігійна чи соціально обрядова шана») об'єктивується когнітивна ознака «богослужіння», тобто це духовне зобов'язання виконувати всі заповіді та шанувати права інших людей, в незалежності від їх віросповідання.

Ядерною лексемою номінативного поля концепту DUTY / ОБОВ'ЯЗОК є лексична одиниця *requirement*. Вона утворилася від дієслова *require* з додаванням суфікса *-ment* у значенні “*request, requisition*” («запит, вимога»). Дієслова *require* походить від старофранцузького слова *requerre* “*seek, procure; beg, ask, petition; demand*” [Etymology dictionary] («шукати, закуповувати; благати, просити, клопотати; вимагати»), від латинського *requirere* “*seek to know, ask*” («випитувати, просити»). Лексична одиниця вербалізує когнітивну ознаку «вимога», яка апелює до підсвідомості живої істоти, змушуючи її діяти відповідно до загальноприйнятих правил.

За лексикографічними даними лексична одиниця *requirement* має декілька лексико-семантичних варіантів. У першому значенні – *an official rule about something that it is necessary to have or to do* [Longman dictionary] («офіційне правило про щось, що потрібно мати чи робити») вербалізується диференційна ознака «офіційне зобов'язання», тобто це відповідальність перед фізичною особою за надані послуги та дотримання всіх пунктів договору. У другому – *something essential to the existence or occurrence of something else* («щось істотне для існування чи виникнення чогось іншого») актуалізується когнітивна ознака «життєва необхідність», тобто це матеріальні об'єкти та нематеріальні поняття без яких будь-яке існування в соціумі стає неможливим.

Лексема *incumbency* також відноситься до ядерних лексем номінативного поля категорії DUTY / ОБОВ'ЯЗОК. Вона походить від середньовічного латинського слова *incumbentem* (nominative *incumbens*) “*holder of a church*

position” («володар церковного становища»), від латинського *incumbere* “*recline on*” [Etymology dictionary] («покладатися на когось») і у переносному значенні “*apply oneself to*” («займатися чимось»). Лексична одиниця вербалізує когнітивну ознаку «*становище посадової особи*», тобто це певні правила та обов’язки, які повинна виконувати людина на місці своєї роботи і відповідати усім вимогам суспільства.

Аналізована лексема *incumbency* має два лексико-семантичних варіанта. У першому значенні – *the period during which someone has a particular official position* [Oxford dictionary] («період, протягом якого хтось займає певну офіційну посаду») об’єктивується диференційна ознака «*офіційна посада*», тобто людина відповідальна за свої дії під час перебування на робочу місці та за наслідки, які можуть бути після прийняття нею рішень. У другому – *the quality or state of being incumbent* («якість або стан посадової особи») актуалізується когнітивна ознака «*чесноти*». Це ті якості, які повинна мати фізична особа, щоб зайняти високе положення в суспільстві також вона мусить сумлінно виконувати свої професійні обов’язки.

Наступною лексемою, яку ми будемо аналізувати, є *oath*. Вона походить від староанглійського слова *að* “*judicial swearing, solemn appeal*” [Etymology dictionary] («судова присяга, урочисте звернення»), від протогерманського **aithaz*, старосаксонського *eth* і від протоіндоєвропейського кореня **oi-to-* “*an oath*” («присяга»). Лексична одиниця вербалізує когнітивну ознаку «*обітниця*», тобто це добровільна обіцянка зробити будь-яку справу за певний період часу.

За лексикографічними даними лексична одиниця *oath* має декілька лексико-семантичних варіантів. У першому значенні – *a solemn attestation of the truth or inviolability of one's words* («урочисте засвідчення правдивості чи непорушності своїх слів») актуалізується ознака «*публічна обіцянка*», це певні зобов’язання фізичної особи перед суспільством, невиконання яких приводить до втрати довіри та авторитету серед населення міста або навіть цілої країни. Друге значення – *a serious promise that you will tell the truth or that you will do*

what you have said [Cambridge dictionary] («серйозна обіцянка, що ви скажете правду або що будете робити те, що ви сказали») має диференційну ознаку «особиста обіцянка», де ми можемо спостерігати звуження значення від глобального до більш конкретного, більш особистісного.

Лексема *pledge* є однією з ядерних лексичних одиниць категорії DUTY / ОБОВ'ЯЗОК. Вона походить від старофранцузького слова *plege* “hostage, security, bail” («заручник, безпека, застава»), від середньоголландського *plien* “to answer for, guarantee” («відповісти, гарантувати»), від староанглійського *pleon* “to risk the loss of, expose to danger” [Etymology dictionary] («ризикувати втратою чогось, піддавати небезпеці»), від протоіндоєвропейського кореня **dleg-* “to engage oneself, be or become fixed” («займатися собою, бути або ставати зафіксованим»). Лексична одиниця актуалізує диференційну ознаку «гарантія». Вона може бути як матеріальною, так і не матеріальною. Конотативне значення також може бути як позитивним, так і негативним в залежності від ситуації, в якому потрапляє людина.

За лексикографічними даними лексична одиниця *pledge* має лише один лексико-семантичний варіант *a serious or formal promise or something that you give as a sign that you will keep a promise* [Collins dictionary] («серйозна чи формальна обіцянка чи щось, що ви даєте як знак, що ви будете виконувати обіцянку»). У значенні об'єктивується когнітивна ознака «формальна обіцянка», тобто угода, яка не має юридичної сили і може бути виконана або ні, все залежить від моральних якостей людини.

Лексема *covenant* також відноситься до ядерних лексем номінативного поля категорії DUTY / ОБОВ'ЯЗОК. Уперше почала вживатися в значенні “*mutual compact to do or not do something, a contract*” («взаємна згода робити чи не робити щось, договір») у 1300 році. Лексична одиниця походить від старофранцузького слова *covenant, convenant* “agreement, pact, promise” («угода, пакт, обіцянка»), від латинського *convenire* “come together, unite; be suitable, agree” («зібратись, об'єднатись; бути придатним, домовитись»), від протоіндоєвропейського кореня **gwa-* “to go, come” [Etymology dictionary]

(«йти, приходити»). Лексична одиниця вербалізує когнітивну ознаку «взаємна згода», тобто це договір між двома фізичними особами про виконання зобов'язань з обох сторін, яке прописано в офіційному документі. Лексема «*covenant*» має лише один лексико-семантичний варіант. У значенні – *a part of a formal written agreement in which it is stated what must or must not be done, or in which someone promises to do or pay something* [Longman dictionary] («частина офіційної письмової угоди, в якій зазначено, що потрібно чи не потрібно робити, або в якій хтось обіцяє щось зробити чи заплатити») актуалізується когнітивна ознака «письмова згода». Відбувається звуження значення, яке має юридичну силу і підпорядковується силі закону. Якщо одна з сторін порушує договір, то буде матеріально відповідати за завдані збитки. Наступною лексемою, яку ми будемо аналізувати, є лексична одиниця *contract*, яка вживається в значенні “*an agreement or contract between two or more parties*” («угода або контракт між двома або більше сторонами»). Вона походить від латинського слова *agreement* («згода»), від префіксу *com* “*with, together*” («з, разом») + *pacisci* “*to covenant, contract*” [Etymology dictionary] («заключати договір, контракт»), від протоіндоевропейського кореня **rag-* “*to fasten*” («скріпляти»). Лексична одиниця актуалізує когнітивну ознаку «угода», тобто це домовленість між фізичними особами про надання певних послуг та матеріальна відповідальність за їх невиконання.

Лексема *contract* має один лексико-семантичний варіант *a formal agreement between two or more people, organizations, or countries* [Oxford dictionary] («офіційна угода між двома або більше людьми, організаціями чи країнами»). У значенні актуалізується диференційна ознака «офіційне зобов'язання», тобто це певні умови між фізичними або юридичними особами, або між країнами у наданні послуги або виконанні міжнародних домовленостей.

Етимологічний аналіз ядерних вербалізаторів концепту DUTY / ОБОВ'ЯЗОК дозволяє наголосити на тому, що когнітивний зміст аналізованого концепту має наступні класифікаційні ознаки: «глибоке відчуття обов'язку», «вимога», «потреба», «зобов'язання», «вкорінене зло» і «офіційна посада». Це дозволяє

зробити висновок, що концепт DUTY / ОБОВ'ЯЗОК має переважно позитивні значення вербалізованих одиниць, які характеризують взаємозв'язок моральними чеснотами людини та її обов'язками перед суспільством або країною.

2.4 Внутрішня форма вербалізаторів категорії RESPONSIBILITY в англійській мові.

Проаналізуємо концепт *responsibility*, лексикографічний аналіз якого дозволив встановити, що ядерними лексемами аналізованого концепту є: *liability, blame, accountability, answerableness, reliability, inerrancy*.

Лексемою репрезентантом категорії RESPONSIBILITY / ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ є однойменна лексема *responsibility*, яка має значення “*condition of being responsible*” («стан відповідальності»). Вона утворилася від прикметника *responsible* + суфікс *-ity* “*that for which one is responsible*” («те, за що хтось є відповідальним»). Лексема *responsible* походить від латинського слова *respondere* “*respond, answer to, promise in return*” [Etymology dictionary] («реагувати, відповідати, пообіцяти щось в обмін на»), від сучасного французького *responsable* («відповідальний»). Лексична одиниця вербалізує когнітивну ознаку «відповідальність», тобто це головний критерій порядної людини, яка живе та взаємодіє з суспільством.

За лексикографічними даними лексична одиниця *responsibility* має декілька лексико-семантичних варіантів. У першому значенні – *a person or thing for which one is responsible* («людина чи річ, за яку несе хтось відповідальність») актуалізується когнітивна ознака «відповідальність», тобто це моральна якість особистості, яка є надійною і заслуговує на довіру. У другому – *the ability or authority to act or decide on one's own, without supervision* [Collins dictionary] («здатність чи повноваження діяти чи приймати рішення самостійно, без нагляду») об'єктивується диференційна ознака «самостійність», це риса, яка

притаманна людині, яка може діяти на свій власний розсуд і при цьому зберегти всі моральні чесноти.

Лексема *liability* також відноситься до ядерних лексем номінативного поля категорії RESPONSIBILITY / ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ. У 1790 році лексична одиниця використовувалася в значенні “*condition of being legally liable*” («умова нести юридичну відповідальність»). З 1809 році має лексико-семантичний варіант “*thing for which one is liable*” [Etymology dictionary] («*річ, за яку хтось несе відповідальність*»). Лексична одиниця утворилася від прикметника *liable* + суфікс *-ity*. Прикметник *liable* походить від англо-французького слова *liable*, старофранцузького *lier* “*to bind, tie up, fasten, tether; bind by obligation*” (12ст.) («*примушувати, зв’язувати, скріплювати, прив’язувати; зобов’язати*»). Лексична одиниця вербалізує когнітивну ознаку «юридичне зобов’язання», тобто це умови, які повинні бути виконанні юридичною особою в певний проміжок часу, вся відповідальність за виконання лежить лише на ній.

Лексема *liability* має декілька лексико-семантичних варіанта. У першому значенні – *the fact that someone is legally responsible for something* («факт, що хтось юридично відповідає за щось») актуалізується когнітивна ознака «юридична відповідальність», це певні офіційні зобов’язання перед особистістю або групою людей відповідно до існуючого договору. У другому – *something or someone that causes you a lot of trouble, often when that thing or person should be helping you* [Longman dictionary] («щось чи хтось, що завдає вам чимало клопоту, часто коли ця річ чи людина повинні вам допомагати») актуалізується диференційна ознака «схильність», це може бути як позитивна риса людини, так і негативна, тобто тяжіння до чогось завідомо поганого або навмисно ображати когось.

Лексема *blame* є однією з ядерних лексичних одиниць категорії RESPONSIBILITY / ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ. У 1200 році вживалася у значенні “*find fault with*” («*причепитися*»), потім у 1300 році набула значення “*lay responsibility on for something deemed wrong*” [Etymology dictionary] («*покласти*

відповідальність за щось, що вважається неправильним»). Лексична одиниця походить від старофранцузького *blasmer* (12с., у сучасній французькій мові *blâmer*) “*to rebuke, reprimand, condemn, criticize*” («докоряти, нарікати, засуджувати, критикувати»), від пізньолатинського *blasphemare* “*to blaspheme, to speak lightly or amiss of God or sacred things*” [Etymology dictionary] («богохульствувати, говорити легковажно чи поблажливо Богу чи священним речам»).

За лексикографічними даними лексична одиниця *blame* має лише один лексико-семантичний варіант *to say or think that someone or something did something wrong or is responsible for something bad happening* [Cambridge dictionary] («сказати чи подумати, що хтось чи щось зробив щось не так або відповідає за щось погане»), в якому вербалізується когнітивна ознака «надійність», це може бути як матеріальний об’єкт, так і суб’єкт реального світу.

Наступною лексемою, яку ми будемо аналізувати, є *accountability*. Лексична одиниця у 1770 році використовувалася в значенні “*state of being answerable*” («стан відповідальності»). Вона походить від прикметника *accountable* + *-ity* [Etymology dictionary], який використовується в значенні *liable to be called to account* («підлягає визнанню») і походить від старофранцузького *acontable*. Лексема актуалізує диференційну ознаку «визнання», це звичайний стан людини, яка усвідомлює свої обов’язки і діє відповідно до законів моралі та держави, в якій проживає.

Лексема *accountability* має лише один лексико-семантичний варіант *the fact of being responsible for what you do and able to give a satisfactory reason for it, or the degree to which this happens* [Oxford dictionary] («факт відповідальності за те, що ви робите, і здатність дати задовільну причину для цього, або стан, в якому це відбувається»). У значенні вербалізується когнітивна ознака «факт відповідальності», це ситуація або стан, в який людина потрапляє і має прийняти важливе рішення щодо наступних дій.

Лексема *answerableness* є однією з ядерних лексичних одиниць категорії RESPONSIBILITY / ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ. Вона утворилася від прикметника *answerable* “*liable to be held responsible*” («нести відповідальність») + *ness*. У свою чергу, прикметник *answerable* утворився від дієслова *answer* + *able*, яке походить від староанглійського *andswaru* “*a response, a reply to a question*” («відгук, відповідь на запитання»). Лексична одиниця актуалізує когнітивну ознаку «можливість відповісти», тобто здатність прийняти свою провину та виправити її, дуже важлива якість для взаємодії з іншими людьми.

За лексикографічними даними лексична одиниця *answerableness* має лише один лексико-семантичний варіант *responsibility to someone or for some activity* [Longman dictionary] («відповідальність перед кимось або за якусь діяльність»). У значенні об’єктивується когнітивна ознака «благонадійність», це риса, яка притаманна людині або групі людей, які заслуговують на довіру і з точки зору закону є надійними для отримання матеріальної «допомоги» на придбання потрібних для життя товарів.

Лексична одиниця *reliability* також відноситься до ядерних лексем номінативного поля категорії RESPONSIBILITY / ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ. Вона утворилася від прикметника *reliable* + *-ity*, який, в свою чергу, утворився від дієслова *rely* + *-able*. Дієслово *rely* походить від старофранцузького слова *relier* “*assemble, put together; fasten, attach, rally, oblige*” («формувати, збирати, закріпити, приєднати, згуртувати, зобов’язати»), від латинського слова *religare* “*fasten, bind fast*” [Etymology dictionary] («прив’язувати, швидко зв’язати»). Лексична одиниця вербалізує когнітивну ознаку «зобов’язання», тобто це моральні або законодавчі обов’язки, які людина має виконувати в суспільстві, до якого належить.

Лексема *reliability* має два лексико-семантичних варіанта. У першому – *the quality of being able to be trusted to do what somebody wants or needs* («бути тим, кому довіряють робити те, що хтось хоче або потребує») актуалізується диференційна ознака «довіра», тобто ділові або особисті стосунки людей неможливі без цього критерію. У другому – *the quality of being able to work or*

operate for long periods without breaking down or needing attention [Oxford dictionary] («якість працездатності чи експлуатації протягом тривалих періодів, без пошкоджень та вимушеної уваги до матеріального об'єкту») вербалізується когнітивна ознака «надійність». Це характеристика, яка більше відноситься до матеріальної сторони життя людини, а не до духовної. Тобто значення звужується до більш споживчого.

Останньою аналізованою лексемою є лексична одиниця *inerrancy*. Вона утворилася від прикметника *inerrant* + -су, який у свою чергу, походить від латинського слова *nerrantem* (nominative *inerrans*) “not wandering, fixed (of stars)” («не блукаючий, нерухомий (про зірки)»), від *errare* “to wander, stray, roam, rove” [Etymology dictionary] («блукаати, заблукаати, мандрувати, поневірятися»). Лексема вербалізує когнітивну ознаку «нерухомість», яка має метафоричне значення, тобто це не фізичний процес, а характеристика дії людини, відбувається звуження значення.

За лексикографічними даними лексична одиниця *inerrancy* має лише один лексико-семантичний варіант *exemption from error* [Longman dictionary] («звільнення від помилки»). У значенні актуалізується когнітивна ознака «безпомилковість», завідомо правильно прийняте рішення, яке може покращити як матеріальне, так і нематеріальне положення людини в суспільстві.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження довело, що етичні категорії є невід’ємними конститuentами англійськомовної концептуальної картини світу, які вербалізуються мовними засобами і таким чином актуалізуються у картині світу. Обраними етичними категоріями, які потрапили у фокус поданого дослідження стали GOOD / EVIL та DUTY / RESPONSIBILITY, оскільки перша опозиція становить базову онтологічну дихотомію, без якої неможлива аксіологічна складова людської свідомості в цілому та етика і мораль зокрема. Друга пара категорій носить більш споріднений характер, однак вона у великій мірі ґрунтується на першій, оскільки відповідальність та обов’язок завжди направлені на виконання певних дій, які осмислюються як хороші, тобто корелюють із категорією GOOD.

Дієвим методом висвітлення сутності аналізованих категорій є висвітлення їх внутрішньої форми. У ході проведення дослідження було встановлено, що питання внутрішньої форми мовних одиниць має давню історію та глибинне філософське осмислення. Так, зокрема, внутрішня форма усвідомлюється як першопричина найменування та корелює з онтологічними першопричинами буття в багатьох філософських концепціях, зокрема в Упанішадах (брахман), даосизмі (дао), філософії Аристотеля (ентелехія), Платона (ідеї), а також у Конфуціанстві та індійських вченнях. Об’єднуючим поглядом на внутрішню форму слова у всіх вищеперерахованих концепціях є вмотивована кореляція позначувального і позначального (теорії тјусей / фјусей а також дискусія номіналістів / реалістів / концептуалістів).

Базовим відправним постулатом для дослідження внутрішньої форми є ідея, що мова є світом, який лежить між зовнішніми явищами та людиною, “проміжна реальність”, що інформує не про те, як називаються предмети, а про те, як “вони нам надані”, тобто як вони відчуються та осмислюються. Внутрішня форма не відбиває сукупності, єдності багатьох

різних ознак денотата, а лише одну з них, ту, що інтегрує образ, репрезентує його в слові. Вибір та фіксація ознаки найменування можливі лише завдяки здатності людини до мовної свідомості або до так званого лінгвокреативного мислення.

В основі внутрішньої форми лежить образ, в якому можна виділити перцептивну та асоціативну складові. Перцептивний образ пов'язаний безпосередньо зі сприйняттям денотатів засобами сенсорних систем людини. Асоціативний образ є вторинним та виникає внаслідок когнітивного опрацювання сприйнятої інформації та накладання нової інформації на більш старий шар відповідно до принципів апперцептивного сприйняття.

Дослідження внутрішньої форми здійснюється шляхом проведення семантико-когнітивного аналізу, що передбачає побудову номінативного поля концепту, аналіз та опис семантики мовних засобів, що входять у його номінативне поле, когнітивну інтерпретацію результатів опису семантики мовних засобів, тобто виявлення когнітивних ознак, що формують концепт, як ментальну одиницю.

Семантико-когнітивний підхід використовує когнітивні дані для пояснення семантичних процесів, які ведуть до формування лексико-семантичних варіантів лексем, що вербалізують концепт. Отримані когнітивні результати використовуються для пояснення співвідношення окремих значень в інтенціоналах вербалізаторів. Такий аналіз дозволяє роз'яснити, як та чому саме розвивалися ті, чи інші ЛСВ, якими були передумови розвитку цих семем, та як нові лексико-семантичні варіанти співвідносяться у свідомості людини із уже існуючими.

Так, зокрема у внутрішню форму вербалізаторів етичної категорії GOOD покладені такі когнітивні риси як «цілісність, нерозділеність», які зазнали метафоричного когнітивного переосмислення та стали базою до формування таких когнітивних диференційних рис як «добробут», «доброзичливість», «матеріальне благополуччя», «доброта, милосердя», «цнотливість».

Антагоністом вищезазначеної когнітивної ознаки є категорія EVIL. У її внутрішній формі покладено ознаку «розділення». Таким чином, порівнюючи її із попередньою категорією можна дійти висновку, що EVIL осмислюється як щось розщеплене, не ціле, тоді як GOOD усвідомлюється як щось цілісне. Ця образність простежується у всіх вербалізаторах цієї категорії. Основними когнітивними рисами, які складають семантичний прототип цієї категорії є «щось шкідливе», «розділяюча сила», «дефект», «розкол», «недосконалість», «хвороба».

У внутрішню форму категорії DUTY покладено ознаки «обов'язковість для виконання», «зобов'язання», «борг вдячності, який необхідно віддати». Ця категорія корелює із категорією RESPONSIBILITY, оскільки необхідність виконання або невиконання певних дій покладає на людину певну відповідальність. У внутрішній формі цієї категорії покладено такі когнітивні диференційні риси як *«здатність чи повноваження діяти чи приймати рішення самостійно, без нагляду»*, «бути благонадійним», «бути об'єднаним та згуртованим». Остання ознака безпосередньо пов'язує категорію RESPONSIBILITY з категорією GOOD, що є прикладом неперевності семантико-концептуального континууму.

Перспективою подальшого дослідження можуть стати особливості вербальної репрезентації аналізованих категорій у дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. Москва, 1999. 896 с.
2. Баранов А. Н. Внутренняя форма идиом и проблема толкования. *Известия АН*. Москва : АН СССР, 1998. Т. 57. № 1. С. 36–14.
3. Вежбицкая А. Язык, культура, познание. Москва : «Русские словари», 1996. 411 с.
4. Виноградов В. В. Русский язык : Грамматическое учение о слове. Москва : Наука, 1972. 614 с.
5. Воркачев С. Г. Лингвокультурная концептология : становление и перспективы. *Известия РАН. Литературы и языка*. Москва, 2007. Т. 66, № 2. С. 13–22.
6. Выготский Л.С. Мышление и речь. Москва : Гнозис, 1982. Т. 2. 432 с.
7. Головенко К. Внутрішня форма слова як образна ознака. *Вісник Кіровоградського університету. Філологічні науки*. Кіровоград, 2012. №137. С. 480–484.
8. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і дискурс : монографія. Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. 296 с.
9. Горелов И. Н. О вербальных и невербальных составляющих речевого поведения. *Вопросы психолингвистики*. Москва, 2003, №1. С.13–18.
10. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. Москва : Прогресс, 1984. 396 с.
11. Гумбольдт Вильгельм фон. Язык и философия культуры. Москва : Прогресс, 1985. 451 с.
12. Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода. *Вопросы языкознания*. Москва, 1994. № 4. С. 17–33.

13. Жайворонок В. В. Слово в етнологічному контексті. Мовознавство. Київ, 1996. № 1, С. 23–35.
14. Жинкин И. Н. Избранные труды. Язык. Речь. Творчество. Москва : Наука, 1998.
15. Зеленько А. С. Когнітивна лінгвістика і мовна модель світу. Актуальні проблеми металінгвістики : наук. зб. Київ, 1999. С. 20–23.
16. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс. Москва : Наука, 2004. 189 с.
17. Карасик В. И., Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как единица исследовани. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. 2001. С. 75–80.
18. Кияк Т. Р. Мотивированность лексических единиц. Львов : Вища школа, 1988. 164 с.
19. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. Київ : Наукова думка, 1984. 252 с.
20. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика : учебник. Москва : Книжный дом «Либроком», 2009. 352 с
21. Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті. *Мовознавство*. 2006. № 3. С. 111 – 117.
22. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Київ : Академія, 2006. 423 с.
23. Кравченко А. В. Знак, значение, знание : очерк когнитивной философии языка. Иркутск : Иркутская областная типография № 1, 2001. 260 с.
24. Кубрякова Е. С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. *Вопросы когнитивной лингвистики*. Москва, 2004. № 1. С. 6–17.
25. Кубрякова Е. С. Язык и знание : На пути получения знаний о языке : части речи с когнитивной точки зрения. *Роль языка в познании мира. Институт языкознания РАН*. Москва : «Языки славянской культуры», 2004. 539 –555 с.

26. Культурология. XX век : Энциклопедия в 2-х т. С. Петербург : Университетская книга, 1998. Т . 2 . 446 с.
27. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. Москва : Гнозис, 1986. 336 с.
28. Лозова Н. Г. Парадигма нових пошуків сучасної семасіології. Вопросы духовной культуры. 2015. С. 43–47.
29. Лосев А. Ф. Знак. Символ. Миф. Москва : МГУ, 1982. 479 с.
30. Лотря Л. В. Концептуальная оппозиция «добро-зло» в этноязыковой картине мира : (на материале русского и чувашского языков) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Чебоксары, 2004. 237 с.
31. Манакін В. Н. Порівняльна лексикологія. Київ : Знання, 2004. 326 с.
32. Манакін В. М. Мова і загальна симетрія універсуму. *Мовознавство*. Київ, 2011. № 3. С. 26–40.
33. Манакін В. М. Мова як енергетичний феномен Світогляд : науково-популярний журнал НАН України. – Київ : «Академперіодика» НАН України, 2008. № 2. С. 48–54.
34. Манакін В. М. Особливості внутрішньої форми слова в аспектах зіставного мовознавства. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. Ніжин, 2013. С. 21–28.
35. Мартинюк А. П. Когнітивно-дискурсивний напрям дослідження концептів у сучасній лінгвістиці. *Проблеми романо-германської філології* : зб. наук. праць. Ужгород, 2006. С. 92–107.
36. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику : учеб. пособие. Москва : Наука, 2011. 296 с.
37. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі / пер. з нім. А. Онишко. Львів : Літопис, 2002. 320 с.
38. Ожегов С. И. Лексикология. Лексикография. Культура речи : учеб. пособие для вузов. Москва, 1974. 276 с.
39. Откупщиков Ю. В. Из истории индоевропейского словообразования. Санкт-Петербург : Филологический факультет СПбГУ, 2005. 320 с.

40. Пирогов В. Л. Структура і семантика паремійних одиниць японської, англійської, української та російської мов. Київ. : АКД, 64 с.
41. Попова З. Д. Основные черты семантико-когнитивного подхода к языку. *Антология концептов*. Волгоград, 2005. С. 7–10.
42. Попова Н. М. Моделювання національної концептосфери: семантичний аналіз та когнітивна інтерпретація. *Проблеми семантики слова, речення*. Київ, 2013. Вип. 31. С. 197–188.
43. Потебня А. А. Мысль и язык : полное собрание сочинений. Одесса : Госиздат Украины, 1922. Т. 1. 1922. 188 с.
44. Потебня А. А. Эстетика и поэтика Москва : Искусство, 1976. 614 с.
45. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. Київ : Наукова думка, 1988. 240 с.
46. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підруч. Полтава : Довкілля, 2008. – 712 с.
47. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
48. Снитко Е. С. Внутренняя форма номинативных единиц. Львов : Свит, 1990. 188 с.
49. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи. Воронеж, 1985. 170 с.
50. Стефурак Р. І. Внутрішня форма слова-образу СВІТ у художньому тексті В. Стефаніка. *Вісник Прикарпатського Університету. Філологія (літературознавство)*. Івано-Франківськ. 2008. Вип. 18. С. 112–115.
51. Телия В. Н. Семантика идиом в функционально-параметрическом отображении. *Фразеография в Машинном фонде русского языка*. Москва : Наука, 1990. С. 32 –47.
52. Урысон У. В. Языковая картина мира и лексические заимствования. *Вестник языкознания*. 1999. № 6. С. 79–82.

53. Черданцева Т. З. Мотивационный макрокомпонент идиомы и параметр денотации. *Фразеография в Машинном фонде русского языка*. Москва : Наука, 1990. С. 73–80.
54. Шанский Н. М. Лексикология современного русского языка. Москва : Просвещение, 1972 Федоров Ю. В. Концепт зла в сучасній культурі : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.02.04. Сімферополь, 2002. 24 с.
55. Якимович Е. В. Лингвокультурная характеристика немецкой аксиологической картины мира. *Vita in lingua* : сб. науч. трудов. Краснодар, 2007. С. 246–256.
56. Яковлева Е. С. Фрагменты русской языковой картины мира (модели пространства, времени и восприятия). Москва : Гнозис, 1994. 343 с.
57. Anderson J. R. *Language, memory and thought*. Hillsdale : Erlbaum, 1976. 56 p.
58. Croft W. The Role of Domains. *Cognitive Linguistics*. Cambridge, 1993. Vol. 4. P. 335–370.
59. Evans V. *Cognitive linguistics : An Introduction*. Edingburg : Edinburgh University Press, 2006. 830 p.
60. Fauconnier G. *Mental Spaces : Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 1994. 190 p.
61. Fillmore Ch. J. Frame semantics. *Linguistics in the Morning Calm*. Seoul : Hanshin Publishing Co., 1982. P. 111–137.
62. Geeraerts D. Prospects and problems of prototype theory. *Linguistics*. Cambridge, 1989. P. 587–612.
63. Jespersen O. *Language, Its Nature, Development and Origin*. London : Allen and Unwin, 1922. 299 p.
64. Johnson M. Philosophical Implications of Cognitive Semantics. *Cognitive Linguistics*. Berlin ; New York, 1992. P. 345–365.
65. Johnson-Laird Ph. N. Mental models in cognitive science. *Cognitive science*, 1980. N. 4. P. 71–115.

66. Lakoff G. Women, Fire and Dangerous Things. Chicago : The University of Chicago Press, 1987. 614 p.
67. Langacker R. Foundations of Cognitive Grammar : Theoretical prerequisites. Redwood : Stanford University Press, 1987. 540 p.
68. Schank R. C., Abelson R. P. Scripts, Plans, Goals and Understanding : An inquiry into human knowledge structures Hillsdale : New Jersey, 1977. 248 p.
69. Talmy L. Toward a Cognitive Semantics. Cambridge : A Bradford Book, 2000. 565 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

70. Etymology dictionary. URL : <https://www.etymonline.com> (дата звернення: 12.08.19).
71. Oxford dictionary. URL : <https://www.oxfordlearnesdictionaries.com> (дата звернення: 19.09.19).
72. Cambridge dictionary. URL : <https://dictionary.cambridge.org> (дата звернення: 27.09.19)
73. Collins dictionary. URL : <https://www.collinsdictionary.com> (дата звернення: 23.08.19).
74. Longman dictionary. URL : <https://www.Idoceanline.com> (дата звернення: 24.10.19).

SUMMARY

The presented paper deals with the research of inner form of the key verbalizers of the ethical categories in the English language.

The object of the work can be defined as verbalizers of the key ethical categories in the English conceptual world picture. And the subject of research is their inner form.

The main aim of the paper is to distinguish the inner form of the key verbalizers of the main ethical categories in the English conceptual world picture.

It determined the accomplishment of such objectives as:

- systematize theoretical information concerning inner form etymology, world picture and conceptual analysis;
- describe the methodology of semantic-cognitive analysis of the lexical units;
- characterize linguo-philosophic features of the analysis of linguoethical categories;
- single out the verbalizers of the analyzed ethical categories;
- conduct etymological analysis of the chosen units;
- highlight cognitive differential features of the analyzed ethical categories.

Inner form reveals the imagery which underlies the analyzed ethical categories. It helps to understand the correlation between lexico-semantic variants of their verbalizers based on the distinguishing of cognitive differential features. It becomes possible through conducting semantic-cognitive analysis which presupposes building of the nominative field and description of the semantics of the units which is followed by cognitive interpretation. The paper posits that the main primordial ethical category is GOOD which in its inner form has the cognitive feature unsplit, whole.

Key words: cognitive differential feature, ethical category, etymology, inner form, *verbalizer*.

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Лиско Анастасія Сергіївна, студентка 2 курсу, форми навчання заочна, факультету іноземної філології спеціальність мова і література (англійська), освітньо-професійна програма магістр, адреса електронної пошти nastuanova@gmail.com, - підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему Внутрішня форма вербалізаторів моральноетичних категорій в англійській мові: семантикокогнітивний аспект відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) _____